

alle lichten op groen!

alle lichten op groen!

Er gebeurt in Helmond al veel op het gebied van duurzaamheid. De gemeente heeft een klimaatprogramma, bedrijven zijn volop bezig met duurzaam ondernemen, inwoners ontwikkelen initiatieven. We doen met z'n allen veel, maar nog steeds niet genoeg als we in 2035 volledig klimaatneutraal willen zijn! Dit is de Versnellingsagenda Duurzaamheid, met name tot stand gekomen op de duurzaamheidsconferentie in juni 2015. Veel voorlopers kwamen hier samen om te verbreden, versnellen, en vooral ook te verbinden. Het resultaat heeft u nu in handen. Een inspirerend overzicht van vergezichten en mijlpalen, maar ook concrete doelen en acties. In optimale co-creatie met de stad: iedereen droeg zijn steentje bij. Duurzaamheid is van ons allemaal! Vanaf nu gaan alle lichten op groen...

IMAGINE 2035 - Versnellingsagenda Duurzaamheid - Helmond - Alle Lichten Op Groen

Versnellingsagenda Duurzaamheid - Helmond

Voorwoord	04
De Groene Revolutie	06
Waar komen we vandaan?	08
Versnellingsagenda. Waarom?	10
De duurzaamheidsconferentie	12
De samenhang	16
Thema's: Mobiliteit	18
Verlichting	24
Leefbaarheid	30
Nul op de Meter	36
Proeftuinen	42
Geothermie	48
Hergebruik van Grondstoffen	54
Helmonds Energieconvenant	60
Helmonders Betrekken	66
Coördinatie	72
Aan de slag!	78
Notities	80
Het smoelenboek	84

Een succesvol project. Dit project loopt al en hier mogen we trots op zijn! Waar mogelijk kunnen we kijken naar kansen om het verder uit te rollen...

Project in uitvoering. Samenwerkende partijen zijn begonnen met dit veelbelovende project. Er is nog (veel) werk aan de winkel!

Project voor straks. Ambities zijn er genoeg en er zijn al veel ideeën die kansrijk zijn, waar we echt de handen voor ineen willen slaan.

Colofon

Tekst: Udo Holtappels en Perry Vermeulen (Groep5700)
Vormgeving: Jorgen Bijsterveld (Groep5700)
Tekeningen: Jan Vriends
Fotografie: Liane Manders Fotografie, Pressvisuals.com en anderen
Redactie: Coördinatieteam Alle Lichten Op Groen en Gemeente Helmond
Drukwerk: Drukkerij Claessens

Met dank aan iedereen die een bijdrage leverde!

Imagine 2035

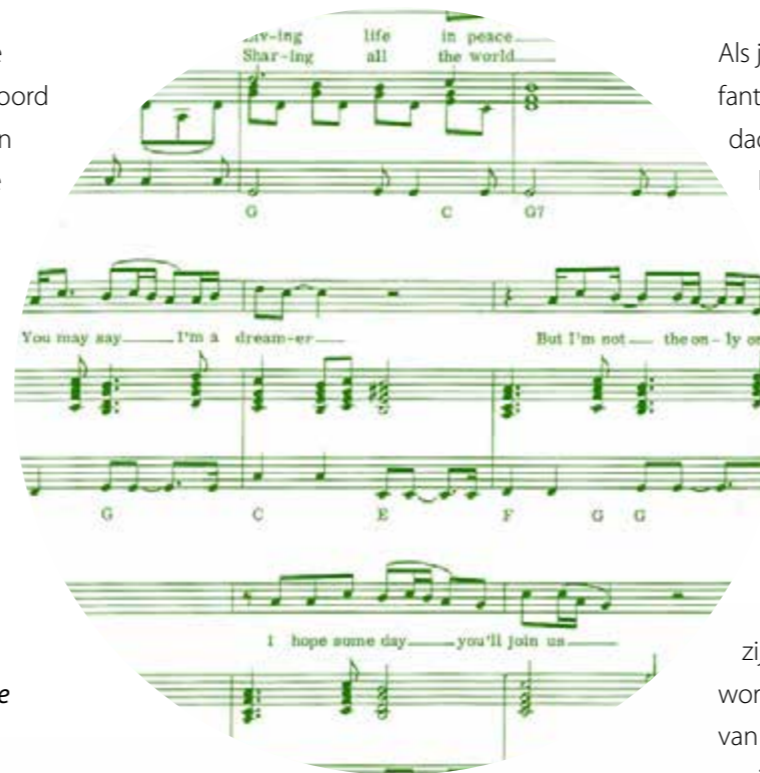
Bij het schrijven van dit voorwoord moest ik denken aan een brief van twee meisjes uit Helmond die zwerfafval wilden gaan opruimen. Ze hadden gehoord van de enorme plastic soep die de dieren in de oceanen bedreigt. Ze wilden daar iets aan gaan doen. Iets kleins doen om een bijdrage te leveren aan de oplossing van iets wat immens groot lijkt. Onmogelijk, zegt de scepticus. Prachtig, zeg ik. Een schitterend plan.

Overall, op elk terrein, zijn er ideeën die voor een stukje bijdragen aan duurzaamheid. Ideeën die weer zorgen voor nieuwe initiatieven. Daarvoor moet je je verbeeldingskracht gebruiken. En gewoon iets uitproberen. Dat kunnen kinderen als geen ander. En voor hen moeten we nu echt nóg steviger inzetten op het realiseren van een duurzame wereld.

Onlangs hoorde ik Imagine van John Lennon op Spotify. Twee regels fascineerden mij. ***You may say I'm a dreamer, but I'm not the only one. I hope someday you'll join us, and the world will be as one.***

Mensen die nadenken over een betere wereld, zijn geen dromers meer. Steeds vaker krijgen ze voet aan de grond bij de gevestigde orde. Een stem waarnaar geluisterd wordt. We moeten nu vooruit. Die stem omzetten in daden. Daarvoor is er dit boek.

Daarom wil ik vanaf deze plek iets met u delen: Imagine 2035. Een boek vol concrete en inspirerende voorbeelden van wat mensen, bedrijven en organisaties samen al doen of gaan doen op het gebied van duurzaamheid. Je moet je verbeeldingskracht gebruiken om te kunnen zien hoe Helmond eruit kan zien.

Als jongen van tien jaar dacht ik al na over vraagstukken, gebruikte ik ook mijn fantasie om na te denken over een betere, groenere wereld. Veel van wat ik toen dacht is werkelijkheid geworden, maar veel meer nog niet. Nu hebben we de kans om er echt werk van te maken. En met we bedoel ik echt wij allemaal. We kunnen dit alleen samen met de stad.

Overall op de wereld staat duurzaamheid hoog op de agenda. Oplossingen bedenken voor knellende vraagstukken op energiegebied, leefbaarheid en mobiliteit, is keihard nodig. Ze lopen soms vast op abstracte toekomstbeelden en tegenstrijdige belangen, maar niets doen is geen optie. Nederland bungelt onderaan als het gaat om duurzaamheid. Maar ook met die constatering schieten we niets op. Net als die meisjes kunnen we hier, op lokaal en regionaal niveau, veel bereiken. Als we maar wat gaan doen. Zoals de ambitieuze John F. Kennedy zei tijdens zijn inauguratiespeech: "Onze plannen zullen niet binnen honderd dagen worden gerealiseerd. En ook niet binnen duizend dagen, of binnen het termijn van dit kabinet. Mogelijk zelfs niet binnen ons leven op deze planeet. Maar laten we in ieder geval beginnen."

Voor dat begin biedt dit boek de kaders, voorbeelden en inspiratie - veel inspiratie. Stel je toch eens voor wat we kunnen bereiken als we er allemaal onze schouders onder zetten. Stel je toch eens voor wat er allemaal mogelijk is met Alle Lichten Op Groen. Helmond energieneutraal. Imagine 2035.

Namens de coördinatiegroep, Paul Smeulders

De groene revolutie

In 2015 had ik er helemaal geen notie van. Maatregelen om tot een klimaatneutrale stad te komen; een baby is met hele andere dingen bezig. Nu kijk ik vol trots naar wat er allemaal is gebeurd in mijn stad. Het is 2035 en we lopen hier voorop als het gaat om energiebesparing en het verduurzamen van energie. Ik hoorde laatst een burgemeester boven de rivieren jubelen: de gezinnen in zijn stad zouden allemaal net zoveel energie duurzaam opwekken, als dat ze verbruiken. Ha, denk ik dan. Dat vinden wij in Helmond allang vanzelfsprekend.

Ik ben geboren op 13 juni 2015. Een belangrijke dag, zegt mijn vader wel eens. Het was de dag waarop in Helmond 120 groene pioniers tot de invulling van een duurzaamheidsagenda waren gekomen. De conferentie Alle Lichten Op Groen zou een enorm succes zijn geweest. Grote ondernemers en scholieren van middelbare scholen, jong en oud, afkomstig uit alle wijken: het ging om een hele uiteenlopende groep mensen. Fantastisch, hoe de koppen in die tijd bijeen zijn gestoken. Wat Helmond heeft bereikt, kun je immers alleen doen als je écht samenwerkt. Honderd procent klimaatneutraal zijn, haal je nooit als dit een ambitie van een kleine groep is. Heel Helmond raakte betrokken via deze 120 voorlopers. Langzaam vergroende iedereen.

Ik heb het zelf ook gemerkt. Als kind zat ik op basisschool Westwijzer, in het hart van Helmond West. Toen al één van de duurzaamste gebouwen in de regio, met onder meer een energiedak, slimme isolatie en toiletten die worden doorgespoeld met regenwater. Maar ook belangrijk: tijdens de lessen werd er echt plek ingeruimd voor educatie over duurzaamheid. Als nieuwe generatie Helmonders groeiden wij op met groene initiatieven. Weet je dat ik op het gebied van afval scheiden zelfs mijn ouders heb moeten opvoeden? Op school deden wij het zoals het hoort, thuis verdween er nog

wel eens glas in de grijze bak. Dat kun je je nu toch niet meer voorstellen? Natuurlijk liepen veel Helmonders daar in die tijd tegenaan. Wat kan ik nu met mijn gezin bijdragen? Ben ik geen druppel op een gloeiende plaat? Maar langzaam kwam er een verschuiving tot stand. Bewustwording. Langzaam kregen we allemaal door wat het ons allemaal oplevert als we constructief op een goede manier bezig zijn met het milieu.

Naast mijn opleiding heb ik een baantje bij een bedrijf op een industrieterrein in onze stad. Op het kantoor van de baas hangt een groepsfoto. Hij staat erop met collega-ondernemers; ze waren allemaal betrokken bij de ondertekening van het Helmonds Energieconvenant, ook ergens in die periode rond mijn geboorte. Hadden ze dat in die tijd echt nodig? Groene afspraken zwart op wit, mede bedoeld om uiteindelijk alle andere ondernemers aan boord te krijgen? Mijn baas moest lachen toen ik hem erom vroeg. De wereld zag er destijds kennelijk heel anders uit. Ik begreep dat men in eerste instantie slechts tien procent energie wilde besparen of duurzaam op wilde wekken... Wat zijn er toch ongelofelijke stappen gezet in twintig jaar tijd.

En wat ontzettend gaaf dat ik mijn rol kon spelen, als onderdeel van een nieuwe generatie. Ook mijn eigen kleinkinderen plukken hier straks de vruchten van. De voorraad fossielen is eindig, maar in Helmond maken wij ons daar geen zorgen over. Ondertussen komt men vanuit alle windstreken kijken hoe wij het hier hebben gedaan. We hebben het leven in Helmond mooier gemaakt – en daarmee de wereld om ons heen geïnspireerd. De groene revolutie begon bij ons, in Helmond.

Het is 2035 en ik kan roepen: in Helmond gingen destijds écht Alle Lichten Op Groen.

Eva van Helmond

BOODSCHAP UIT DE TOEKOMST

Waar komen vandaan?

In 2009 heeft de gemeenteraad de Klimaatvisie 'Helmond op weg naar klimaatneutraliteit' vastgesteld. De ambitie is helder: we willen in 2035 als stad klimaatneutraal zijn. Het college is voortvarend aan de slag gegaan met de uitvoering hiervan, door middel van Uitvoeringsprogramma's van 4 jaar (2009-2012 en 2013-2016). Juist met de gemeentelijke organisatie willen we het goede voorbeeld geven!

Gemeentelijke organisatie

- Energiemanagement gemeentelijke gebouwen en dienstgebouwen
- Duurzaam inkopen
- Verduurzamen openbare verlichting
- Onderzoek naar energemaatregelen en besparing bij renovatie en nieuwbouw

Huishoudens/Woningen

De Helmondse huishoudens leveren een belangrijke bijdrage aan de totale CO₂-uitstoot in onze gemeente. Deze uitstoot wil de gemeente beperken door maatregelen die zich richten op partijen die complete wijken ontwerpen of renoveren, op partijen die woningen bouwen en beheren en op de bewoners van deze woningen.

- Grootschalige wijkgerichte aanpak (slim renoveren) van bestaande (particuliere) woningbouw
- Prestatieafspraken met woningcorporaties
- Opstellen van energievisies bij bouwplanontwikkelingen.
- Duurzaamheidslening

Bedrijven/Utiliteitsbouw

De inspanningen van de afgelopen jaren hebben ertoe geleid dat bedrijven zelf concludeerden dat het thema energie een gezamenlijk vervolg moet krijgen, waarbij de gemeente een belangrijke organiserende en faciliterende rol kan spelen. Een energieconvenant tussen gemeente en bedrijven vormt hier een uitstekend instrument voor.

- Helmonds Energieconvenant

Verkeer en vervoer

De maatregelen op het gebied van verkeer en vervoer vloeien niet alleen voort uit klimaatbeleid, maar dragen ook bij aan een betere luchtkwaliteit, doorstroming en de bereikbaarheid.

- Investeren in de High Tech Automotive Campus
- Stimuleren van de fiets en het openbaar vervoer

Duurzame energie

Belangrijke mogelijkheden binnen de duurzame energieopwekking in Helmond zijn de toepassing van zonne-energie en de toepassing van bodemenergie (koude-warmte-opslag en geothermie). Zonne-energie is als primaire energiebron altijd aanwezig en door integraal ontwerpen kunnen kansen op dit vlak optimaal worden benut.

- Toepassing aardwarmte (KWO en geothermie)

Organisatie

De uitvoering van het klimaatbeleid heeft een vaste plaats gekregen binnen alle afdelingen van de gemeente. Ook wordt structureel samengewerkt met externe partijen, zoals de woningcorporaties en de andere B5-gemeenten.

- Monitoring klimaatbeleid
- Tussentijdse evaluatie en bijstelling
- Samenwerking andere partijen
- Coördinatie uitvoering klimaatbeleid

Vanuit de uitvoeringsprogramma's was de gemeente vaak de kartrekker. Het bestaande beleid is uitgangspunt, maar daarmee redden we het niet: we hebben de hele stad nodig. We willen verbinden, samenwerken! Daarom is de gemeentelijke organisatie samen met betrokken partijen in de stad aan het werk gegaan met het ontwikkelen van een Versnellingsagenda Duurzaamheid. Deze Versnellingsagenda stippelt de route uit naar een duurzaam Helmond. Hij is voor een groot deel samengesteld op de duurzaamheidsconferentie in juni, die werd voorbereid door de Regiegroep. Uitgangspunt: er ligt al veel goeds en we willen dus niet opnieuw beginnen. We willen verbreden en vooral: versnelling aanbrengen!

Een Versnellingsagenda Duurzaamheid...

Er gebeurt in Helmond al veel op het gebied van duurzaamheid. De gemeente heeft een klimaatprogramma, bedrijven zijn volop bezig met duurzaam ondernemen, inwoners ontwikkelen initiatieven. We doen met z'n allen al zo veel. Maar nog steeds niet genoeg! We moeten verbreden, versnellen, en vooral ook: verbinden! Activiteiten meer op elkaar afstemmen, zodat ze elkaar kunnen versterken. Dát is het doel van deze Versnellingsagenda.

Van klimaatbeleid naar Versnellingsagenda

Eind 2009 is door de gemeenteraad van Helmond de Klimaatvisie 'Helmond op weg naar Klimaatneutraliteit' vastgesteld, gericht op het stimuleren van energiebesparing en de opwekking van duurzame energie in Helmond. In 2011 werd daarnaast een bredere milieuvisie vastgesteld, met ambities op het gebied van duurzame gezondheid, duurzame veiligheid en duurzame leefbaarheid. In 2013 gaf de gemeenteraad het college de opdracht om het lopende klimaatprogramma te herzien. Daarbij ging het college ervan uit dat er al veel goeds lag. Het college nam het door de raad vastgestelde beleid dan ook als uitgangspunt, en wilde het vernieuwde duurzaamheidsprogramma uitwerken in de vorm van een 'Versnellingsagenda Duurzaamheid'.

Verbreden, versnellen, verbinden

Dat klinkt logisch: we moeten verbreden, versnellen en verbinden. Maar daar heb je echt de hele stad bij nodig! Mensen met verstand van duurzaamheid, maar ook mensen die écht iets kunnen doen en betrokken Helmonders die anderen kunnen inspireren en activeren. Al die mensen wilden we bijeenbrengen tijdens een speciale driedaagse conferentie over duurzaamheid. Aan het slot van de conferentie zou er dan overeenstemming moeten zijn over een concrete 'Versnellingsagenda Duurzaamheid'. Een overzicht van vergezichten en mijlpalen, maar ook concrete doelen en acties voor de kortere termijn. Zo is deze Versnellingsagenda dus tot stand gekomen: in optimale co-creatie met de stad. Iedereen kan zich erin herkennen, en iedereen draagt zijn steentje bij.

Wie dacht en deed mee?

Een speciale regiegroep van Helmonders die duurzaamheid hoog in het vaandel hebben staan, heeft die conferentie voorbereid: Noud de Loos, Wim Kuypers, Wim Raaijmakers, Berrie Horsten, Fons Lustenhauer, Frits Rutten, Daniel de Klein, Soscha de la Fuente, Geertje de Kort en Paul Smeulders. Samen bepaalden zij het programma en de deelnemerslijst: welke duurzame denkers en doeners hebben we nodig om tijdens de conferentie de ideeën te bedenken, en om ze na de conferentie ook daadwerkelijk tot uitvoering te brengen? De deelnemerslijst bestond uiteindelijk uit een bont palet van Helmonders. Stuk voor stuk mensen die een nauwe band met de stad hebben én een rol kunnen spelen bij het

Waarom eigenlijk?

verduurzamen van de stad.

Hoe zorgvuldig de lijst ook werd samengesteld; er waren ongetwijfeld nog mensen die we niet zo sterk op ons netvlies hadden staan. Daarom gingen we op zoek naar meer creatieve duurzame denkers en praktische doeners. Via speciale wildcards nodigden we deze mensen uit. Waar we hoopten op vijf deelnemers via de wildcards, kregen we maar liefst twintig aanmeldingen van Helmonders! Ze zijn allemaal drie dagen aanwezig geweest op de conferentie, hebben actief meegedacht, hun ideeën en ervaringen gedeeld en zo meegebouwd aan de Versnellingsagenda Duurzaamheid. Hét bewijs dat duurzaamheid niet iets is van een paar knappe koppen, van de gemeente of van grote bedrijven. Nee, duurzaamheid is van ons allemaal.

Ideeën uit de stad

Voor we op 11 juni begonnen met de duurzaamheidsconferentie, hebben we alvast ideeën opgehaald op twee plekken. We hebben actief om input gevraagd tijdens de Natuurmarkt in de Warande, en we spraken met commissieleden Omgeving tijdens een beginspraakavond. De inbreng is vanzelfsprekend meegenomen in het proces dat volgde. Een bloemlezing:

De Natuurmarkt

- Meer wilde bloemen inzaaien in de berm; minder maaien. Stimuleert flora en fauna!
- Mooie stoffen tassen uitdelen op de markt, zodat het gebruik van plastic tassen teruggebracht kan worden.
- Water hergebruiken voor het doorspoelen van het toilet en sproeien van de tuin.
- Op sportscholen energie opwekken via kastjes bij onder meer de hometrainers. Niet alleen kunnen sportscholen zo in hun eigen energie voorzien; met wat er overblijft kan bijvoorbeeld de straat verlicht worden.

De Commissie Omgeving

- Woningcorporaties betrekken bij het grootschalig verduurzamen van woningen.
- Alle afvalmaterialen beschouwen als grondstof dat hergebruikt moet worden.
- Stimuleren dat winkels alleen ledverlichting gebruiken.
- Successen voortdurend delen: investeren in de communicatie.

De energie spat ervan af!

Versnellingsagenda duurzaamheid: waarom?

Een driedaagse conferentie over duurzaamheid. 120 deelnemers die samen concrete plannen moeten maken. Dat is makkelijk bedacht, maar lukt dat wel? Krijg je die mensen wel zover dat ze drie dagen van hun tijd investeren? Komt er wel resultaat uit, of blijft het bij mooie praatjes? Via een goed doordacht programma kwam dat resultaat er wel degelijk. Die honderdtwintig stadsgenoten staken hun handen drie dagen lang uit de mouwen; de energie spatte er gewoon van af. En het allerbelangrijkste: het resultaat mag er zijn!

“Vraagtekens zijn grote uitroeptekens geworden, nieuwe netwerken zijn ontstaan, losse ideeën zijn concrete plannen geworden.”

Verleden en heden

Met inzichten uit verleden en heden is op de eerste dag van het congres bepaald waar we vandaan komen. Wat zijn belangrijke historische ontwikkelingen en actuele trends? Er zijn tijdlijnen gevuld met relevante gebeurtenissen uit het verleden, zoals de kanaalomleiding en de aanleg van de Traverse. Daarna werd er een enorme mindmap ontwikkeld met belangrijke observaties van vandaag. Wat gebeurt er al voldoende? Waar is nog een wereld te winnen? Wat gaat dit alles betekenen voor onze bijdrage aan het duurzaam en klimaatneutraal maken van Helmond in 2035?

Helmond in 2035

Dag twee. Wat is zichtbaar, merkbaar, voelbaar anders in 2035, wanneer Helmond klimaatneutraal is? En wat is er in de tussenliggende jaren gebeurd om dat voor elkaar te krijgen? 2035 is ver weg: de wereld kan er heel anders uitzien. Helmond heeft dan volgens deelnemers aan het congres onder meer een eigen universiteit, een zonnepanelenveld, een overkapt fietspad naar Eindhoven en nauwelijks meer discussie over duurzaamheid; dat is straks immers vanzelfsprekend. Er kwamen mooie slogans voorbij als 'Van jij naar ik naar wij' en 'van groeistad naar groenstad'. En serieuze, concrete voorstellen als een jaarlijkse groei van driehonderd nul-op-de-meter-woningen en de ambitie om 70% van alle bedrijven mee te krijgen in het Helmonds Energieconvenant.

De stad aan zet

Er ontstonden bijna vanzelf tien themagroepen, geformuleerd door de betrokkenen: de tien thema's zoals ze zijn benoemd in dit boek. Voor deze thema's werd de gemeenschappelijke basis bevestigd: dit is ons streefbeeld voor 2035, hier willen we meer/beter/snelser aandacht aan besteden, deze concrete resultaten willen we bereiken op korte en lange termijn. Langzaam kwamen we tot concrete plannen en projecten!

Concrete acties

Welke activiteiten kunnen nu werkelijk ontplooid worden? Op de laatste dag werden zo'n veertig concrete plannen gepresenteerd, waarvan er een groot aantal terug te vinden is in dit boek. Mensen die mee wilden doen, konden zich direct aan een of meerdere acties committeren. Elke actie kreeg een kartrekker, data voor bijeenkomsten werden meteen gepland: concreter kan bijna niet!

Dromen worden concrete projecten: 13 juni 2015 markeerde zo niet zozeer het einde van de conferentie, maar het begin van écht werken aan de Versnellingsagenda Duurzaamheid in Helmond! Bij het slotwoord knikte men instemmend. We mogen trots zijn, maar moeten nu niet verslappen. Samen ijveren voor een duurzamer Helmond; een energieneutrale stad in 2035!

Trends in ontwikkelingen (H2)

Waar gaan we in de richting van?

Waar gaan we in de richting van?

Trends in ontwikkelingen (M)

Waar gaan we in de richting van?

Waar gaan we in de richting van?

Trends in ontwikkelingen (D1)

Waar gaan we in de richting van?

Waar gaan we in de richting van?

Trends in ontwikkelingen (B1)

Waar gaan we in de richting van?

Waar gaan we in de richting van?

HELMOND

KONSEN DV STUCCO

MILIEU EN SALES

TOEGANG TOT DE BUITENWERELD

INNOVATIE

AN SECTORAAL - INTEGRATIE

WELFAAR

MILIEU

INNOVATIE

MILIEU

INNOVATIE

MILIEU

INNOVATIE

#allelichtenopgroen

Trends in ontwikkelingen (D3)

Waar gaan we in de richting van?

Waar gaan we in de richting van?

Trends in ontwikkelingen (G1)

Waar gaan we in de richting van?

Waar gaan we in de richting van?

Trends in ontwikkelingen (H1)

Waar gaan we in de richting van?

Waar gaan we in de richting van?

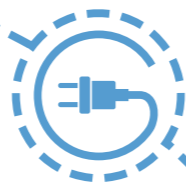

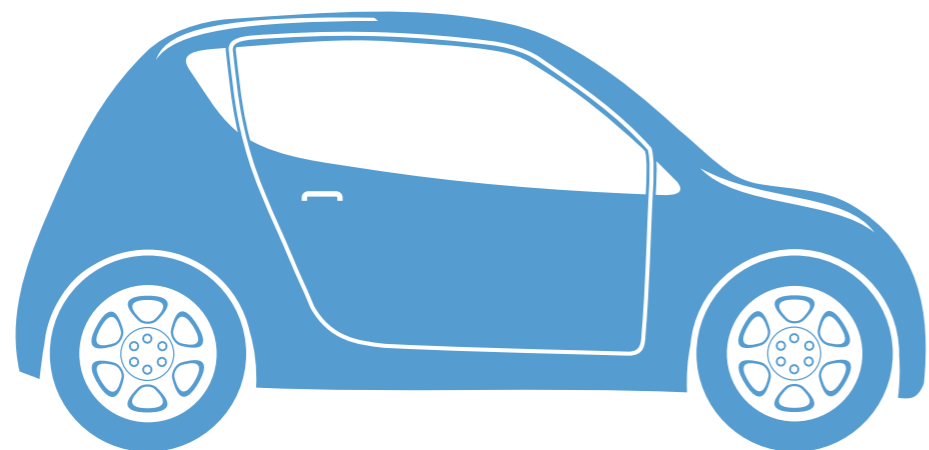

Mobiliteit anno 2035 volgens Eva (zie pagina 6)

“Sinds vorige week heb ik een nieuwe baan bij een bedrijf dat werkt aan fietspaden die energie opwekken voor de verlichting. Het ligt een paar kilometer buiten de stad. Via hun e-bike fietsenplan kan ik groen, goedkoop en vooral snel naar mijn werk. Met altijd wind in de rug, want ook daar is in het ontwerp van de fiets rekening mee gehouden. Een kwartiertje heen, kwartiertje terug. Een heerlijke route. Morgen moet ik wat verder weg, dus ik heb even ingeschreven voor een van de e-cars, die we met een aantal mensen delen.”

BIO

Slimmer en groener omgaan met mobiliteit

Alle inspanningen binnen het thema mobiliteit zijn gericht op 0-emissie: geen uitstoot meer van schadelijke stoffen in 2035. Op de weg daarnaartoe zullen we stappen zetten om de vloot in Helmond zo schoon mogelijk te maken. De Automotive Campus is hét Living Lab als het gaat om technologische innovaties die een bijdrage daaraan moeten leveren. Smart Mobility en Green Mobility zijn dé thema's op de Helmondse hotspot. Slimme oplossingen moeten stap voor stap bijdragen aan verbeterde doorstroming en veiligheid van de stad. Minder emissie én minder lawaai dragen bovendien bij aan de leefbaarheid. Zoals zo vaak is bewustwording van je eigen mobiliteit essentieel. Daar begint alles! Heb ik de auto nu nodig, of kan ik ook op de fiets? Waar moet ik naartoe en welk middel kan ik daarvoor het best gebruiken? Het liefst zien we dat iedereen altijd op de fiets gaat, maar dat is geen realistische opgave. Wel is het zaak om voor elke route die je moet afleggen, te kijken naar de meest efficiënte en duurzame oplossing. De beweging van bezit naar gebruik is in gang gezet, steeds vaker zie je deelauto-initiatieven ontstaan. Die afweging moet elke inwoner maken, maar ook bedrijven zullen anders moeten gaan denken. Transportefficiency verbeteren bijvoorbeeld, is een vergezicht dat zeker kansen biedt.

"Helmond is een compacte stad met een veilig en goed fietsnetwerk. Fietsen aantrekkelijk maken, daar hebben we de afgelopen jaren echt in geïnvesteerd en dat blijven we doen. Daarom hebben we ook gratis fietstallingen, bewaakt. We zien dat mensen daardoor de auto laten staan!"

Erik de Vries, wethouder Mobiliteit, Stedelijk Beheer en Groen, Wijken

"Automotive zit in de genen van Helmond. Daarin zijn we echt bijzonder sterk. Als je de regio Stuttgart op bezoek krijgt, de stad van Mercedes en Porsche, dan heb je iets heel moois neergezet."

Daniel de Klein, Business Development Manager Automotive Campus

Projecten

- E-car sharing / elektrisch rijden
- Efficiënter maken van transport
- Openbaar vervoer verduurzamen
- Smart mobility
- Fietsgebruik stimuleren (ook elektrisch)

Voor meer informatie over deze projecten en de betrokkenen: allelichtenopgroen.nl.

Automotive Campus

We weten allemaal steeds beter hoe indrukwekkend de innovaties zijn die we in Helmond ontwikkelen. Sinds automotive in 2005 als speerpunt in het gemeentelijk beleid kwam en vier jaar later de campus werd geopend, zijn er enorme stappen gezet. En dat terwijl we tegen de stroom in moesten roeien! we hebben samen veel van de grond gekregen: het bedrijfsleven, de gemeente en de kennisinstuties in de regio. We brengen nieuwe ontwikkelingen versneld naar de markt: hét voorbeeld van een succesvolle proeftuin! Wat hier gebeurt, beklijft - en we blijven opschalen! Zo gaan we de campus nóg meer ontwikkelen als toonbeeld van duurzaamheid. Uniek...

Heb je cruisecontrol? Gebruik het! Scheelt snelheidsbekeuringen, maar vooral ook veel brandstof!

"Ik fiets voorbij huizen waar gezinnen nog niet eens voldoende hebben aan twee eigen parkeervakken, terwijl we vier treinstations hebben en een goed fietspadennetwerk. Die stadsgenoten zou ik willen zeggen: doe het met één auto minder en neem eens de fiets, pak het openbaar vervoer of een deelauto!" - Wim Raaijmakers, Energieclub Helmond Regio en voorzitter Fietsersbond Helmond

Car Sharing: deel je auto en profiteer

De tweede auto de deur uit! En dan samen met je buurman, je straat of wijk een auto delen. Een auto gebruiken alleen op momenten dat je hem echt nodig hebt, het is een belangrijke stap voorwaarts in het verbeteren van mobiliteit. Steeds vaker zie je initiatieven ontstaan die hierop gericht zijn. Particulier en commercieel. Ze staan nog in de eerste versnelling, maar de mogelijkheden zijn legio. Mensen moeten ervan overtuigd zijn dat het veel oplevert (besparing in onderhoudskosten) en de nadelen voor lief nemen. Daarom is het belangrijk dat we dit soort initiatieven samen met de inwoners van de stad onderzoeken en uitvoeren. Vraag en aanbod bij elkaar brengen. Welke doelgroep heeft wat nodig? In de zorg bijvoorbeeld waar veel autobewegingen zijn, zou prima een businesscase opgezet kunnen worden. Samen met de sector zelf. Helmond experimenteert voorzichtig met Greenwheels, het bedrijf dat in heel Nederland op afroep auto's beschikbaar stelt. Het is een kansrijk concept, maar te onbekend. Het werkt pas echt als er grotere groepen mensen gebruikt van maken.

De e-bike: snel en schoon

Een mooi voorbeeld van duurzaam vervoer is de elektrische fiets. Onze infrastructuur is er nog niet overal op ingericht, maar daar wordt hard aan gewerkt. Uit onderzoek blijkt dat mensen maximaal zeven kilometer willen fietsen met een gewone fiets. Met een e-bike is dat 15 kilometer. Dat betekent dat alle dorpen in onze regio opeens binnen bereik komen van fietsers. Dat kan ervoor zorgen dat mensen op de fiets naar de dorpen kunnen, voor bijvoorbeeld hun werk. Dan wordt het een aantrekkelijk alternatief voor de auto. Maar je moet dan wel de bestaande fietspaden aanpakken of nieuwe aanleggen.

"Onze opvoedondersteuners, Wmo-consulenten en jeugd- en gezinswerkers zijn veel onderweg in onze stad. We vinden het belangrijk dat ze hun werk niet achter een bureautje doen, maar in de wijk, bij de mensen thuis. Zou het niet mooi zijn als we ze daarvoor een e-bike ter beschikking stellen? Dan slaan we twee vliegen in één klap, optimale mobiliteit en zichtbaarheid in de wijk, maar wél op een duurzame manier!" - Margreet de Leeuw, wethouder Jeugd, Onderwijs en Gezondheid

Weetje: oudere Helmonders gedragen zich over het algemeen milieubewuster dan jongere Helmonders. Er is nog een wereld te winnen!

Verlichting anno 2035 volgens Eva (zie pagina 6)

“Elke avond hebben we in mijn wijk een andere kleur licht. Er is een groot netwerk van een laserlight, de opvolger van de led. Elke sfeer kunnen we in onze wijk zo neerleggen. Voor een feest, een wijkbarbecue of een volleybaltoernooi. Ik zag pas een foto van Helmond, genomen vanuit een satelliet. Wat een spectaculair gezicht.”

Als het gaat over het terugdringen van het energieverbruik, is het raadzaam snel te kijken naar de verlichting. Hier is namelijk altijd veel te halen: lampen gebruiken veel energie. Mensen zijn ook lang niet altijd zuinig genoeg; lampen aanlaten in een ruimte waar niemand is, kun je vergelijken met ramen die openstaan terwijl de verwarming aanstaat. Er zijn nog veel waardevolle stappen te zetten als het gaat om verlichting! Naast kansen om te bezuinigen, zijn er hele mooie ontwikkelingen gaande. We kennen inmiddels allemaal wel de zuinige ledverlichting, maar er zijn meer innovaties. Met sensoren kun je bijvoorbeeld licht doven wanneer er niemand meer in een ruimte aanwezig is. Dat is pas duurzaam! Binnen het thema Verlichting ligt de focus vooralsnog op ondernemers en bedrijven; later komen er ook bewustwordingsprojecten richting de inwoners.

“Als woningbouwvereniging maken we huurders bewust van energieverbruik, en daar is verlichting natuurlijk een belangrijke component van. Onze wijken mogen gezien worden, maar dan wel het liefst zonder belasting van het milieu. Zelf heb ik thuis net alle lampen vervangen door ledverlichting: verduurzaming begint bij jezelf. Helmond West is een goed voorbeeld van een wijk waarbij we nauw optrekken met de gemeente. Bij de innovatieve straatverlichting daar, is bewust gekozen voor groene oplossingen.”

Kees Strik, algemeen directeur woCom

“Licht is een belangrijk verschijnsel in het leven. Let bij de aanschaf ervan op de lichtsterkte, de lichtkleur, de schittering en het verbruik. Goede verlichting is soms nog duur in aanschaf, maar je bespaart er veel mee. En niet alleen op de energierekening, denk bijvoorbeeld ook aan het onderhoud: vervanging is minder vaak nodig. Overigens, bedenk dat je de lamp ook uit kunt doen als er niemand meer in de ruimte is!” - Mari van de Ven, Energie Club Helmond Regio

Project

- Verduurzaming verlichting
- Voor meer informatie over dit project en de betrokkenen: allelichtenopgroen.nl.

Station Helmond

Weinig stations in Nederland zijn zo duurzaam als het nieuwe station van Helmond. De materialen zijn duurzaam en de koeling van het gebouw wordt verzorgd door adiabatische koeling op een groendak, met gerecycled regenwater. Maar ook de verlichting is groen: afhankelijk van het uur op de dag dimmen de lichten in de stationshal vanzelf. Felle lampen midden op de dag? Totaal onnodig. Maar 's avonds is het natuurlijk een heel ander verhaal! Door het automatisch doven van de lampen, is de levensduur van deze lampen verlengt van 10 naar 15 jaar. Je kunt er veel langer van genieten: ook dat is duurzaam! Natuurlijk zijn er alleen ledlampen: 87 meter RGB ledverlichting langs de wand van de installatieverdieping, als onderdeel van de glazen façade. Het station in Helmond won onder meer een Brunel Award vanwege zijn duurzame karakter. Andere gemeenten willen weten hoe wij het hier doen!

Kamer uit? Licht uit!
Zowel thuis als op het werk!

"We hebben nu twee jaar ledverlichting in de winkel. Een milieubewuste investering die zichzelf uiteindelijk terugverdient: we zagen het direct terug aan de lagere energierekening. De levensduur van de lampen is daarnaast veel langer: je hoeft minder vaak de spotjes te vervangen." - Grietje Staalstra, eigenaresse Been- en Ondermode in de Elzas Passage

Slimme straatverlichting

Het is belangrijk om te zorgen voor goed verlichte straten, voor een veilig gevoel en natuurlijk de verkeersveiligheid. Steeds vaker wordt bewust gekozen voor duurzame lichten. Door milieuvriendelijke materialen en ledverlichting, verlengen we de levensduur. Bijzonder innovatief zijn de sensoren die straks gebruikt worden op de nieuwe Kasteelherenlaan, in Helmond West. Deze sensoren zorgen ervoor dat de lichten dimmen wanneer er geen verkeer is. Ze gaan niet helemaal uit, maar brengen wel het lichtniveau sterk terug. Zodra er verkeer nadert, gaat de eerste lamp aan en gaan er signalen naar de volgende lantaarnpalen. Deze innovatie verdient je binnen een paar jaar terug, omdat je minder energie verbruikt. Daarnaast blijft de groene zone zo mooi groen, zonder onnodig veel kunstmatig licht. Wie weet kunnen we dit ooit in de hele stad toepassen...

Actiegroep Alle Lichten Uit

'En dan denk ik aan Brabant, want daar brandt nog licht.' Leuk verzonnen door Guus Meeuwis, maar dat kost wel veel energie! De nieuwe Actiegroep Alle Lichten Uit gaat nadenken over hoe we slimmer met licht om kunnen gaan, samen met partners als de gemeente en lokale ondernemers. Hoe kunnen we 's nachts etalages slim verlichten en de nachtverlichting in winkels verduurzamen? Hoe zorgen we ervoor dat led overall als vanzelfsprekend wordt ervaren? De actiegroep begint in het centrum en wil later ambities uitrollen naar de wijkcentra. Lichten hoeven niet uit, maar kunnen soms wel beperkt worden tot een minimum, zonder te tornen aan een veilige, leefbare omgeving. Een duwtje in de rug: er wordt op dit moment nagedacht of het mogelijk is om ondernemers tijdschakelaars te verstrekken. Op de lange termijn wil de actiegroep aan de slag gaan met openbare verlichting en met bewustwording onder de inwoners.

"Helmond energiezuinig verlichten, minder lampen aan in de avonduren, tijd klokken installeren in etalages, de mensen vertellen over de voordelen van ledverlichting. Er is nog genoeg werk aan de winkel!" - Ruud van der Kuijlen, eigenaar Lichtmeesters

Ga je kerstverlichting kopen? Neem ledlampjes. Duurder in aanschaf, maar ze gebruiken veel minder energie!

**Leefbaarheid anno 2035
volgens Eva (zie pagina 6)**

"Ik woon nu in een nieuw complex waarin mijn partner en ik echt samen wonen met andere mensen. Het is even wennen, maar het is echt zoveel gezelliger en beter. We houden rekening met elkaar. Er zijn ruimten waar ik kan studeren, er is een gemeenschappelijke keuken, voor als we samen willen eten en we hebben kinderopvang samen geregeld. Natuurlijk hebben we onze eigen plek, maar we houden rekening met elkaar. En onze tuin is echt een paradijs."

“Mensen bij elkaar brengen en ervoor zorgen dat ze in elkaar investeren. Ook dat is duurzaamheid. Zodat iemand langer en met veel plezier ergens kan blijven wonen en zich thuis kan voelen in de wijk.” - Nathalie van der Zanden, wethouder Wmo, Armoedebestrijding en Stadswinkel

Een groene stad is een gezonde stad, waar mensen gelukkiger zijn, beter weten te ontspannen. Veel onderzoeken bevestigen het belang van duurzame maatregelen voor een gezond, ontspannen klimaat en het welbevinden van inwoners en ondernemers. En een gezonde stad is een toekomstbestendige, leefbare en slimme stad! Een stad waarbinnen Helmonders de dingen kunnen doen die ze graag willen doen. De leefbaarheid stimuleren betekent komen tot praktische en toepasbare oplossingen. We gaan samen ambities en projecten formuleren: niets zo waardevol voor een stad als samen nadenken over hoe het fijner, beter en leefbaarder wordt! Co-creatie: een vorm van samenwerking waarbij iedereen invloed kan uitoefenen, net zoals op de duurzaamheidsconferentie van juni 2015. Samen beslissingen nemen is het meest duurzame wat er is! En de mooiste ideeën zijn overal in Helmond te vinden. Wat te denken van de Buurttuin Brandevoort, gerealiseerd op een braakliggend terrein van de gemeente? Een voorbeeld dat naar meer smaakt!

“Duurzaamheid is ook investeren in de balans. Een boom trok altijd aan het kortste eind in een plan; bouwen levert meer geld op, parkeerplaatsen worden gewaardeerd, een vrij uitzicht is belangrijk... Laten we wat vaker zeggen: hier komt een prachtige boom!” - Edwin van Renterghem, stedenbouwkundige, gemeente Helmond

Projecten

- Helmond: van rood naar groen
- Groene energie dak Stads kantoor
- Levende tuinen
- Tweeduizend bomen

Voor meer informatie over deze projecten en de betrokkenen: allelichtenopgroen.nl.

Buurttuin Brandevoort

Mensen uit de wijk samenbrengen en bewustwording creëren over de herkomst van voedsel. Dat zijn de voornaamste doelen van Buurttuin Brandevoort, een initiatief van Stichting Stadslandbouw Brandevoort. Twintig vrijwilligers bewerken hier een lap grond van 2000 m² volgens biologische principes. De tuin bevat verschillende teeltvakken voor groente, fruit en kruiden, maar ook een bloemenrand, een kas en zitplekken. Anders dan bij volkstuintjes, is hier één groot teeltplan waar iedereen zijn bijdrage aan levert. De scholen in de wijk zijn de enige gebruikers met afgebakende tuintjes, waar kinderen zelf tuinieren. Het stuk grond is van de gemeente, oorspronkelijk bedoeld voor woningbouw – in de toekomst worden er meer braakliggende stukken grond in Helmond beschikbaar gesteld. Zolang er geen concrete bestemming voor is, benut de stichting de ruimte in Brandevoort meer dan uitstekend! De initiatiefnemers willen graag naar een definitieve situatie toe: stadslandbouw is belangrijk en zou verankerd moeten worden in iedere wijk. Je ziet dat andere steden al een stukje verder zijn dan wij. Groen, gezondheid, educatie, zorg, sociale cohesie: alles komt hier samen. Is er interesse vanuit andere delen van Helmond? Buurttuin Brandevoort denkt graag mee.

Gebruik eerlijk hout.
Kijk eens op www.fscnl.org.

“Twintig jaar geleden al bepaalde de gemeente dat het buitengebied van Brouwhuis geschikt is voor recreatie. Toen zei het stadsbestuur: ‘Kom als bewoners zelf maar met ideeën’. Nou, die hebben we nu voldoende!” - Ben Vogel, wijkraadvoorzitter Brouwhuis en initiatiefnemer Landschapspark Kloostereind

Landschapspark Kloostereind

Landschapspark Kloostereind is een groen gebied tussen het landelijke oude Brouwhuis en het nabij gelegen Bedrijventerrein Zuid-Oost-Brabant. Bewoners willen meer met deze groene zone! Doel van dit project? Het buitengebied aantrekkelijker maken voor recreatie. Investeren in een aantrekkelijk, gevarieerd, groen gebied van 120 hectare, met daarbij een gebied voor de ontwikkeling van innovatieve, ecologische, kleinschalige land- en tuinbouw en extensieve veeteelt. Wandelpaden, fietspaden, routebordjes, picknickplaatsen, oude rassen van landbouwdieren, bijen en wilde bloemen... Ideeën zijn er genoeg. Nu is het zaak om plannen te concretiseren en te kijken naar mogelijkheden voor de financiering.

Tweeduizend bomen

Veel groen verdwijnt: die tendens is al een tijdje aan de gang. Terwijl groen ongelofelijk belangrijk is, voor bijvoorbeeld de luchtkwaliteit en de aantrekkelijkheid van een stad. Maar ook voor de leefbaarheid: op lommerrijke plekken is het tien graden koeler. Goed voor het klimaat! Dit project wil investeren in groen. Investeren in bomen die vele decennia meegaan en waar vele generaties nog van kunnen genieten. We willen tweeduizend ‘bomen met toekomst’ planten in Helmond, bovenop het huidige aantal. Die willen we plaatsen op doordachte plekken; het moet niet zo zijn dat ze over twintig jaar weer het veld moeten ruimen. Parkeerplaatsen, kabels en leidingen, bebouwing, vrij zicht: er zijn veel redenen om te bedenken waarom we een boom niet moeten planten. Ons statement: wij gaan ervoor zorgen dat het wel kan. De boom bovenaan op de agenda en daarmee de ontgroening een halt toeroepen. Ook hier weer in samenwerking met de Helmonders.

“Ik was bij de opening van het project Tegel Eruit, Plant Erin. Het heeft veel effect om meer groen in de stad aan te brengen; denk aan meer kwaliteit van leefomgeving en de attractiviteit van de stad. Zulke projecten dragen bij aan de leefbaarheid!” - Elly Blanksma, burgemeester gemeente Helmond

Weetje: steeds meer Helmonders letten bij de aanschaf van producten op het energieverbruik en het gebruikte materiaal!

NUL OP DE METER

Nul op de meter anno 2035 volgens Eva (zie pagina 6)

“Er komen steeds meer technische snufjes op de markt die het mogelijk maken om energie op te wekken op verschillende manieren. Zo gebruik ik de overtollige energie die de auto van mijn buurman opwekt, voor het opladen van mijn elektrische apparaten. Een simpel apparaat op de wielen zorgt ervoor dat niet alleen de accu oplaadt, maar dat er veel energie overblijft. Ik hou alles bij op mijn smartphone.”

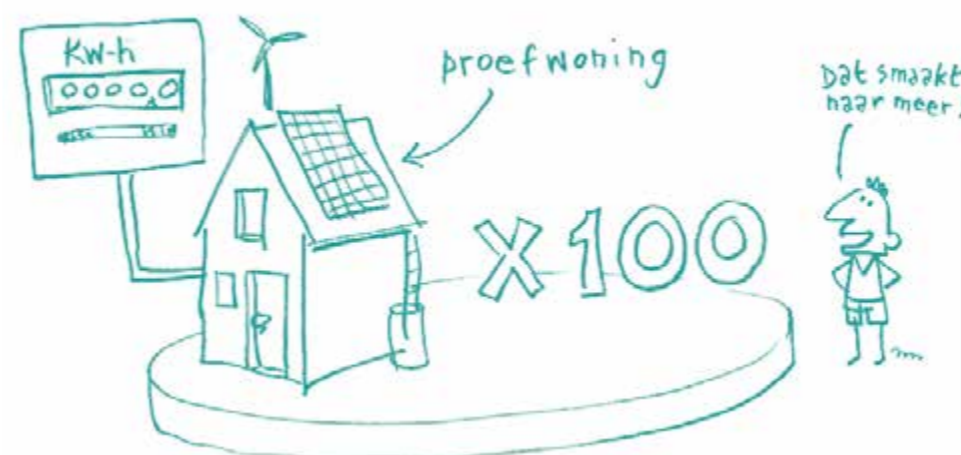

Nul op de Meter (NOM) betekent dat de energiemeter aan het einde van het jaar op nul staat. Er wordt dan dus niet meer energie verbruikt, dan er wordt opgewekt. Waarbij het niet uitmaakt of dit nieuwbouw of bestaande bouw betreft: een woning verduurzamen kan in principe altijd. Maar welke stappen moet je zetten om tot hoge energieprestaties te komen? Welke keuzes maak je en welke technieken passen daarbij? Er zijn nog veel vragen. In het hele land wordt nagedacht over voorbeeldprojecten die moeten gaan zorgen voor antwoorden: er is nog een lange weg te gaan. In Helmond gaan we een actieve rol spelen in deze groene ontwikkeling!

“Ik heb een woning die voldoet aan de laatste energienormen en in de toekomst verwacht ik dat mijn huis een nul-op-de-meter-woning wordt. Op de duurzaamheidsconferentie hoorde ik hele mooie oplossingen voor gezinnen die privé wat minder de mogelijkheid hebben om te verduurzamen. Bijvoorbeeld zonnepanelen op daken van de gemeente of op industrieterreinen, waarbij burgers een aandeel kunnen kopen. De plannen liggen al klaar, geweldig!” - Luck Dankers, commercieel manager bij Kuijpers Installatietechniek

“We willen mensen aansporen om duurzame maatregelen te treffen in en aan de woning. Een goed voorbeeld is de Duurzaamheidslening; een lening van de gemeente Helmond met een aantrekkelijke rentekorting. Een beter milieu én lagere energielasten.” - Frans Stienen, wethouder Stedelijke Ontwikkeling, Volkshuisvesting, Sport, Cultuur en Stadsmarketing

Projecten

- Pilot NOM aftrap particulieren en corporaties
- Inventarisatie technieken en best practices
- Vereenvoudiging regelgeving
- Velden met zonnepanelen

Voor meer informatie over deze projecten en de betrokkenen: allelichtenopgroen.nl.

Het duurzaamste huis van Helmond

Woningen waarbij de bewoners (nagenoeg) geen energierekening krijgen: ze zijn er steeds meer. In Helmond kennen we onder meer het prijswinnende project van Bart van Bokhoven. Hij woont aan de rand van Helmond en ontwierp en bouwde het meest duurzame huis van Helmond. Een luchtdicht houten huis, warm gehouden door gebruik van interne energie. Het bouw pakket komt uit Canada, het verwarmingssysteem uit Denemarken en het warmwatersysteem uit Engeland. “Ons luchtbehandelingssysteem houdt de energie in het huis vast en zorgt onder meer voor de verwarming en warm water. Natuurlijk heb ik nagedacht

over hoe we op duurzame wijze aan die elektriciteit kunnen komen. Onze zonnepanelen wekken ongeveer 9.000 kWh op. De energierekening is te verwaarlozen, en dat voor een huis van 700 kubieke meter!”

Zorg voor een tochtklep bij uw brievenbus. Hierdoor verdwijnt anders veel opgewekte warmte van de cv-ketel!

"Ik begrijp dat er in veel gezinnen een drempel is vanwege de investering. Die drempel kunnen we verlagen door gezamenlijk in te kopen. Als je in je huis wilt blijven wonen, heb je je investering in ongeveer acht jaar terugverdiend én ben je jezelf op groene wijze aan het voorzien van energie."

Fons Lustenhouwer, zelfstandig adviseur voor woningcorporaties

Regelgeving

Zoveel mogelijk belemmeringen opheffen, dat is het doel van dit project. Mensen lopen tegen wet- en regelgeving aan, een grote drempel om écht de koe bij de horens te vatten en te verduurzamen. Natuurlijk hebben we in Helmond te maken met landelijke regels, maar wij zeggen: daar waar het gaat om lokale aangelegenheden, gaan we er alles aan doen om barrières te slechten. Weg met die belemmeringen: wij gaan het mogelijk maken! Letterlijk zorgen voor groen licht. Er zijn al projecten om regelgeving te vereenvoudigen; met deze Versnellingsagenda haken we graag daarop aan.

Honderd NOM-woningen

Wie kiest voor een NOM-woning, kiest voor duurzaamheid, voor een gegarandeerd terugverdienmodel én voor behaaglijker, comfortabeler wonen! Met deze Versnellingsagenda laten we zien dat we voorop willen lopen. We willen steeds meer NOM-woningen en zijn in gesprek met particuliere huizenbezitters én woningcorporaties. Met Woonpartners, woCom en Volksbelang hebben we het onder meer over energieprestatieovereenkomsten voor huurders. Uiteindelijk gaat iedereen erop vooruit! De gemeente jaagt aan, de initiatieven komen vanuit de samenleving. Zo hebben we bijvoorbeeld de keten Helmond Bespaart Energie: samenwerkende Helmondse organisaties die energiemaatregelen treffen bij Helmondse woningen. Goed voorbeeld doet goed volgen: met best practices helpen we schapen over de dam. We willen zo snel mogelijk 100 NOM-woningen hebben in Helmond. Dat betekent bestaande woningen aanpakken en bij nieuwbouw duurzaam denken: zo komt er in de Dolfijnlaan een nieuw woonblok met twaalf NOM-woningen. Super!

"Helmond heeft een rijpe voedingsbodem voor actie. Samen kunnen we krachten bundelen. Van idealisme naar realisme. Duurzaamheid is een way of life die we allemaal moeten omarmen!" - Chris Huppertz, sectormanager woningbouwvereniging Woonpartners

Isoleer met tochtstrips. Deze zijn goedkoop en de besparing kan oplopen tot 50 m³ gas per jaar.

Proeftuinen anno 2035 volgens Eva (zie pagina 6)

"Helmond is een grote proeftuin. Overal waar je komt zie je dat mensen met initiatieven komen. Elke keer weer ben ik verrast door de ideeën die gepresenteerd worden. Leegstaande kantoren, ze zijn er gewoon niet meer, overal gebeurt er wel iets interessants. Creatieve Studenten en docenten bouwkunde komen steeds opnieuw met nieuwe ideeën voor een ander gebruik van de gebouwen. Helmond leeft."

In laboratoria worden proeven uitgevoerd. Onderzoeken die slagen kunnen in productie worden gebracht, waarna de markt er voor het eerst mee in aanraking komt. Een proeftuin, soms ook living lab genoemd, zou je kunnen zien als tussenstap. Een stap die volgt op de tekentafel, een testfase, een meetinstrument tijdens de ontwikkeling. Onderzoek vindt nu plaats buiten het ontwikkellab, in een realistische context, vaak in een begrensd gebied zoals een stad of een wijk. Bij dit thema gaan we projecten ontplooiën waarbij Helmond wordt gebruikt als zo'n proeftuin. Waarbij we nadrukkelijk op zoek gaan naar samenwerkingsverbanden tussen bedrijven, kennisinstellingen, overheden en gebruikers. De voordelen? Gebruikers kunnen invloed uitoefenen op nieuwe diensten en producten, bedrijven kunnen beter aansluiten bij de behoeften van de markt en kennisinstellingen kunnen hun onderzoekskwaliteiten inzetten en ideeën toetsen in de praktijk. Welke businessmodellen kunnen we testen als het gaat om duurzaamheid?

“Als transporteur ben je per definitie een vervuiler. Wie zijn verantwoordelijkheden niet neemt om de uitstoot zoveel mogelijk te beperken, is niet van deze tijd. Waar mogelijk nemen we deel aan duurzame pilotprojecten Slimme Mobiliteit, zoals het project Freilot (realiseren van betere doorstroming van het verkeer, en dus minder uitstoot). We brengen elkaar verder in Helmond, met spannende, vruchtbare samenwerkingen.” - Audrey van den Broek, KAM-coördinator Van den Broek Logistics

“We kunnen veel ontwikkelen met onze partners op de Automotive Campus, maar als we die vernieuwingen niet kunnen testen in de praktijk, heeft dat weinig zin. In Helmond sluiten we de snelweg af en proberen we het écht uit. Dat vraagt vertrouwen en durf – van ons als gemeente, maar ook van onze partners.” - Jos van Bree, wethouder Economie & Arbeidsmarkt, Werk & Inkomen, Personeel & Organisatie.

Projecten

- Horizon 2020 EU call
  - Ontwikkeling nieuwe businessmodellen
- Voor meer informatie over deze projecten en de betrokkenen: allelichtenopgroen.nl.

Proefproject Freilot

Op de N270, de Europaweg, zijn meer dan 25 verkeerslichten uitgerust met een slim communicatiesysteem dat gekoppeld is aan de trucks van Van den Broek Logistics. De succesvolle pilot Freilot, voor innovatieve verkeersdoorstroming, zorgt voor een reductie van het brandstofverbruik van 13% - wat weer tot minder CO₂-uitstoot leidt. De resultaten zijn aansprekend, nu moet het project in een stroomversnelling komen. Het verder uitrollen in de andere grote Brabantse gemeenten is een van de grote uitdagingen voor de komende tijd. Dan pas kom je tot een optimaal gebruik. Daarvoor moet het slimme communicatiesysteem commercieel beschikbaar gemaakt worden. Hoe groter het gebied wordt waar vrachtwagens en verkeerslichten ‘samenwerken’, hoe minder uitstoot er is. Samenwerking tussen bedrijven en overheid is hierbij cruciaal.

Bemest bij voorkeur met eigen compost.
Zo verklein je de afvalberg en het is voedzaam voor de tuin.

“De stad slim maken met innovatieve technologieën, dat is de toekomst. Projecten die zijn uitgedacht maar nog net niet vallen onder wat wij noemen ‘technology readiness’, zijn perfect voor de proeftuin. In Eindhoven kent iedereen StrijpS en Eckart en Vaartbroek: twee wijken waar volop wordt geëxperimenteerd in de praktijk. Dit kan ook in Helmond en daarover voeren we nu inventariserende gesprekken met de gemeente. Welke projecten zijn zinvol? Welke subsidiekanalen zijn er? Hier liggen grote kansen!” - Laurens Schwiebert, coördinator Smart City Center van de TU/e

Helmond All-Electric Street (HAES)

De gemeente Helmond, TNO, Athlon Car Lease, Heijmans, Enexis, Stichting Kien en ECN hebben als duurzame partners het project Helmond All Electric opgestart. De partners willen een buurt realiseren waar gebruik voor bezit gaat. Het doel hiervan is verder om in co-creatie met lokale stakeholders en toekomstige bewoners een nieuwe, energieneutrale wijk (woningen en mobiliteit) te realiseren via het Slim Leven-concept. Het gaat daarbij om enerzijds het elektriciteitsnetwerk, maar ook om de apparaten die het leven van de bewoners leuker en comfortabeler maken. Ook de woonomgeving moet onder meer een eigen energieopwekking krijgen, een slim mobiliteitsconcept toepassen en vanuit batterijen aan woningen de opslag en de teruglevering organiseren. Is dit dan het toekomstbeeld? ‘Ons huis ziet ons in de toekomst aankomen als wij de oprit oprijden en zet dan de buitenverlichting aan. Even later gaat de verlichting in de hal vanzelf aan, zodra wij de deur open doe. Via de smartphone gaan alle lichten in de woonkamer en de eetkamer op een dimstand aan, op een manier die we prettig vinden. Nog twee aanrakingen van het scherm en er staat ook gezellige muziek op.’

Businessmodellen

Financiering en professionalisering duurzame projecten

Doel van dit project is het formeren van een adviesgroep, een katalysatorfonds. We willen projecten begeleiden: hoe kunnen we financieren in de voorfase? Hoe kunnen we ondersteunen bij het aanvragen van subsidies, garantstellingen en leningen? We willen financieel advies en regie leveren; nadrukkelijk niet specifieke businessmodellen gaan ontwikkelen. Er is inmiddels een productieve bijeenkomst geweest met de gemeente, TU/e en Helmondse ondernemers. We zijn in deze fase nog zoekende; wat moet precies de rol worden van de gemeente? Hoe kunnen we partners binnen en buiten de regio hierbij betrekken? Het betreft een spannend experiment en past daarom uitstekend binnen het thema Proeftuinen.

“Dit thema loopt dwars door alle thema’s heen. Afval, mobiliteit, noem maar op – je kunt ideeën in een lab ontwikkelen, maar veel beter is het om Helmond te gebruiken als een innovatieve proeftuin!” - Paul Smeulders, wethouder Financiën, Duurzaamheid en Grondzaken

Weetje: steeds meer Helmondse besparen energie door te isoleren, de verwarmingsknop lager te zetten of energiezuinige verlichting te gebruiken!

GEOHERMIE

Geothermie anno 2035 volgens Eva (zie pagina 6)

“Het heeft even geduurd, maar sinds de installatie voor aardwarmte in onze wijk goed is afgesteld, maken we volop gebruik van de warmte uit de aarde. Alle woningen maken er gebruik van, het scheelt echt heel veel in de energiekosten.”

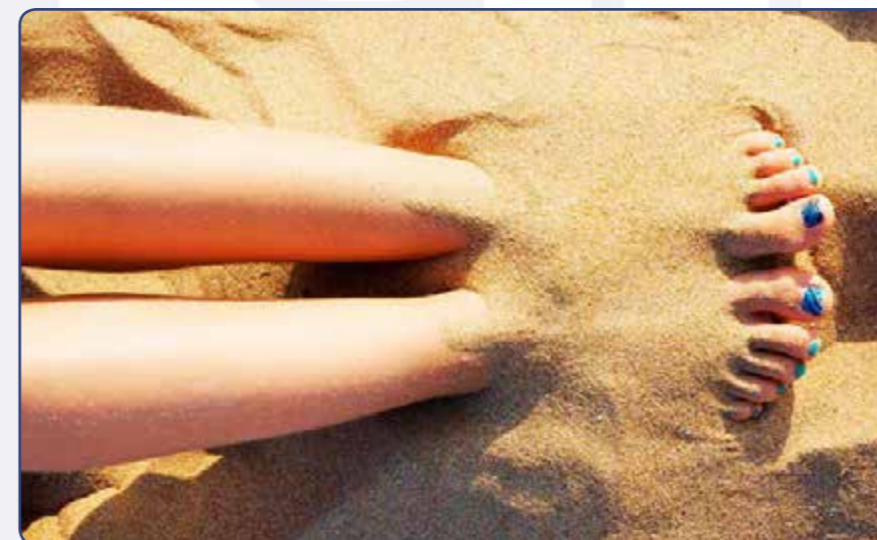
Bij de energietransitie, de overgang van fossiele brandstoffen naar duurzame energie, is geothermie een overkoepelend thema. Het gebruik van aardwarmte als energiebron is kansrijk. Binnen deze Versnellingsagenda duurzaamheid in Helmond gaat het aan de ene kant om de inzet van geothermie bij stadsverwarming en daarmee particulieren woningen, aan de andere kant om het aanleggen van bronnen voor Bavaria, Vlisco en tuinders in de regio. Al deze projecten hebben ook een belangrijke sociaal-maatschappelijke kant. Hoe ga je nu bewust om met energie? Hoe creëer je draagvlak? Communicatie over alle aspecten van het gebruik van deze natuurlijke energiebron, loopt als een rode draad door alle projecten. De grond onder onze voeten is warm. Het is tijd om er gebruik van te maken.

“Hoe dieper we de aarde ingaan, hoe warmer het wordt. Dit hete water kan worden opgepompt om woningen te verwarmen en bedrijven te laten produceren. Geothermie is schoon, betrouwbaar en duurzaam. En de ondergrond onder Helmond is geschikt voor de toepassing hiervan!”

Jos Terken, geoloog bij Shell. Lid van de Energie Club Helmond Regio en deskundige Geothermie

“De grond in onze regio is erg geschikt voor de onttrekking van warmte uit de diepere aardlagen. Met Kuijpers Installaties waren we er vroeg bij als het gaat om ondiepe geothermie – we wonnen er al voor de millenniumwisseling een milieuprijs mee in de provincie Utrecht. Dankzij duurzame energietoepassingen hebben we in ons hele kantoor, waar nu honderd mensen werken, net zoveel gas nodig als een gemiddeld huishouden. Als je warmte groen opwekt, heb je al zo’n 60 procent van je energie verduurzaamd. Daar liggen dus enorme kansen! We hebben altijd veel over geothermie gepubliceerd. Door kennis te delen kunnen geïnteresseerden meedenken en systemen helpen verbeteren. Een maatschappelijk fenomeen: we moeten de kennis niet voor onszelf houden.” - Wim Kuypers, lid Raad van Commissarissen Kuijpers Installaties

Projecten

- Projectplan stadsverwarming
  - Ontwikkeling geothermie
- Voor meer informatie over deze projecten en de betrokkenen: allelichtenopgroen.nl.

Geothermie, volop kansen in onze regio

Helmond is al vier jaar actief bezig met onderzoek naar de inzet van geothermie. Daaruit blijkt dat onze bodem zeer waarschijnlijk geschikt is voor geothermie. Eind 2014 heeft Helmond daarom het initiatief genomen voor de Green Deal, een overeenkomst die ook ondertekend is door de gemeenten Breda en Tilburg, de provincie Noord-Brabant en Brabant Water. We hebben afgesproken dat we marktpartijen die met geothermie aan de slag willen gaan, actief gaan ondersteunen. Dat was een eerste stap die prima past binnen deze Versnellingsagenda. De projecten die nu in een stroomversnelling zijn gebracht, hebben de focus op 2020; dan zijn in ieder geval twee bronnen gerealiseerd. Eén voor een duurzaam stadsverwarmingsnet en één voor een bedrijf. Voor minimaal dertig jaar is zo duurzame energievoorziening geregeld.

Plaats reflecterende folie achter de radiatoren van uw cv. Met die isolatie verdwijnt de warmte niet in de muur.

“Geothermie heeft veel potentie, maar het is groot qua risico’s en investering. Je moet dus kiezen voor een gezamenlijke aanpak - je kunt het niet alleen. In deze fase moeten we partijen activeren. Een goed verhaal brengen waar iedereen zich bij kan aansluiten: zowel overheden als bedrijven in onze regio. De neuzen dezelfde kant op en deze grote kans optimaal benutten.” - Leon van Veghel, manager Technical Operations & Utilities bij Bavaria

Stadsverwarming: behaaglijk wonen met minder energie

Er loopt een burgerinitiatief om te kijken naar verbetering van het stadsverwarmingsnet. In 2015 is het schrijven van het gezamenlijke programma Verduurzaming Stadsverwarming afgerond. Inwoners, Woonpartners en warmtebedrijf Ennatuurlijk gaan samen eigen projecten in gang zetten. De rol van de gemeente Helmond is die van regisseur en coördinator. Verduurzaming en verbetering moeten daarbij hand in hand gaan. Op dit moment is de temperatuur die door stadsverwarming geleverd wordt 110 graden, terwijl aardwarmte van 90 graden uitgaat. Voor dat verschil moet een oplossing gezocht worden. Een heldere ambitie: alle aangesloten woningen voorzien van duurzame energieopwekkers. Er komt een concreet onderzoek naar het effect van onder meer betere isolatie en zonnepanelen. Wat betekenen die maatregelen voor het milieu, de energierekening en het wooncomfort van een gezin? Voor de implementatie van aardwarmte in particuliere woningen worden subsidieaanvragen onderzocht.

Werkgroep aardwarmte
van start!

Samen lobbyen voor stevige subsidies

Binnen dit project wordt samengewerkt met bedrijven, Brabant Water, ECHR, Ennatuurlijk, Woonpartners en met burgers van Rijpelberg en Brouwhuis. De projectuitwerking ligt bij deze partijen zelf; de gemeente zorgt voor de publieke en politieke ondersteuning. Helmond moet, samen met andere gemeenten in Brabant, op provinciaal niveau zoeken naar oplossingen. Kennis uitwisselen, waarbij nadrukkelijk binnen Europa gezocht moet worden naar subsidies. Een bron aanleggen kost miljoenen, belangrijke subsidies/fondsen worden pas verleend bij investeringen boven 80 miljoen, dus aanvragen doen voor Helmond alleen is niet zinvol. Hierin moeten we groot denken en werken aan een gezamenlijke Brabantse aanvraag. Eén doelstelling is heilig: voor 2020 zijn er in ieder geval twee bronnen! Het ministerie van Economische Zaken is enthousiast over de samenwerking en wil ons graag ondersteunen.

“Het gebruik van aardwarmte is geen ver-van-mijn-bed-show. In een deel van Parijs wordt al sinds de jaren 70 van deze natuurlijke energiebron gebruik gemaakt. Om in deze tijd zo’n project voor elkaar te krijgen, is samenwerking met partners noodzaak. Op basis van vertrouwen, gezamenlijke doelen en belangen zal het project van de grond moeten komen. Dat kost tijd!” - Danielle Valkenburg, beleidsmedewerker gemeente Helmond

Weetje: steeds meer Helmonders gaan zuinig met water om. Voorbeelden: korte wasprogramma’s, de douche in plaats van het bad, minder vaak sproeien in de tuin.

Hergebruik van grondstoffen anno 2035 volgens Eva (zie pagina 6)

“Ik kan me bijna niet meer voorstellen dat er in de versnellingsagenda gesproken werd over hergebruik van afval. Groene bak, grijze bak, het zegt me niets meer. Alles is erop ingericht om zo min mogelijk over te houden. Deze week had ik een stripje van paracetamol en wat kattengrit. Mijn wijk staat sinds vorige week op nummer drie qua verbruik zie ik net op de afvalmeter in het wijkhuis. De eerste plek lonkt. Volgende week zitten we met bewoners bij elkaar om te kijken waar we nog winst kunnen behalen.”

HERGEBRUIK VAN GRONDSTOFFEN

“In Helmond lopen we voorop! Zo hergebruiken we betonnen bestratingsmateriaal. We slaan het op in ons nieuwe depot bij Sluis 8, en kunnen het verkopen aan groene leveranciers van betonproducten. Er is al navolging van andere gemeenten!” - Peter Minnen, Senior Projectmanager gemeente Helmond

In Helmond willen we voor 2035 toe naar 100% hergebruik van afvalstoffen. Zodat we straks alleen maar grondstoffen overhouden die weer voor allerlei andere doeleinden gebruikt kunnen worden. Daarvoor is in deze Versnellingsagenda duurzaamheid een aantal projecten benoemd die er samen toe moeten leiden dat dat gerealiseerd gaat worden. De insteek van de projectgroep is breed. Het gaat van hergebruik van organische reststromen tot het hergebruik van goederen op buurt-, wijk- en stadsniveau. Heel belangrijk in dit kader is om – door te meten – inzichtelijk te maken waar we nu staan. En, nog belangrijker voor de weg richting 2035, te laten zien, hoe het proces vordert. We moeten laten zien waar we energie insteken en wat het oplevert, zodat we beter onderbouwde keuzes kunnen maken en ons kunnen richten op die zaken die succesvol zijn. Er gebeurt al zoveel, maar Helmond moet de resultaten van zijn inspanningen nog nadrukkelijker naar buiten brengen.

“Mijn doel is om de snelheid die we hebben gecreëerd tijdens de conferentie te blijven behouden, zodat we over een half jaar kunnen zeggen dat we de eerste projecten succesvol hebben geïmplementeerd.” - Martijn Walters, Key Accountmanager Retail bij Moonen Packaging

Projecten

- Organische reststromen bedrijven
  - Lokaal hergebruik van goederen
  - Meten is weten
  - Aanbestedingsbeleid aanscherpen met duurzaamheidsparagraaf
  - Communicatie en bewustwording
- Voor meer informatie over deze projecten en de betrokkenen: allelichtenopgroen.nl.

Een tweede leven voor beton

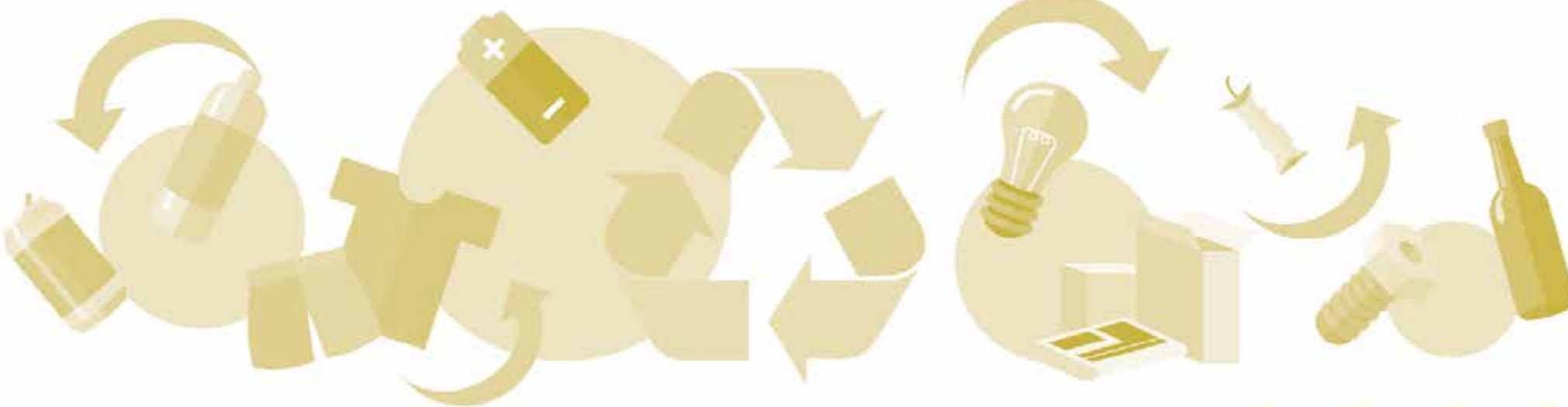
Wat kun je doen met afgedankt betonnen bestratingsmateriaal? Veel, zeggen we in Helmond! Onze norm: nieuwe betonstenen, -banden en -tegels moeten gemaakt zijn van ten minste 20% gerecycled beton. Op ons nieuwe depot nabij Sluis 8 slaan we afgedankt betonnen bestratingsmateriaal op, dat we aan leveranciers verkopen als grondstof. Een win-win-situatie: wij willen bij projecten straks producten afnemen van leveranciers, maar dan moeten ze wel onze grondstoffen afnemen, zodat hun nieuwe producten voor twintig procent bestaan uit wat we voorheen niet meer zouden gebruiken. Omdat het project kansrijk is, is er interesse vanuit verschillende delen van het land. De betonketen wordt duurzamer!

Bedenk dat je oude mobieltje geld waard is: er zit goud, zilver en platinum in. Gooi hem dus niet weg maar lever hem in.

“Onze ambitie: geen afval meer in 2035. We willen dit verwezenlijken door afval volledig te recyclen. Er zijn al concrete plannen, maar dat betekent niet dat we nu klaar zijn. Integendeel!” - Niels van den Beucken, financieel directeur Arte

Innoveren met afval

Cure (de afvalinzamelaar van Eindhoven, Valkenswaard en Geldrop-Mierlo) werkt momenteel aan een nieuwe methode om met afval om te gaan. Deze methode is gebaseerd op na-scheiding en lijkt vooral in een stedelijke omgeving veel voordelen te bieden. Het inzamelen voor inwoners wordt makkelijker, het verwerkingsproces goedkoper én de milieuprestaties nemen toe. Het klinkt haast te mooi om te waar zijn, maar misschien is dit binnenkort werkelijkheid. Helmond heeft positief gereageerd op de vraag vanuit Eindhoven om mogelijk aan te haken bij dit innovatieve project. Momenteel vinden verschillende onderzoeken plaats waaruit moet blijken of dit innovatieve project van start kan. To be continued!

‘Gamen’ als basis voor samenwerking

Organische reststromen binnen de industriële en agrarische sector zijn een prachtige bron voor tal van grondstoffen. Wat voor de een afval is kan voor de ander als grondstof of energiebron gebruikt worden. Verschillende bedrijven in de regio zoeken elkaar inmiddels op. Na de conferentie heeft een aantal partijen onder begeleiding van de TU Eindhoven met behulp van een game, een spel, zicht gekregen op wat bedrijven voor elkaar kunnen betekenen. De kaarten van elke ‘speler’ kwamen open en bloot op tafel. Wat heb ik nodig, wat zoek ik en wat heb ik te bieden? Het spel heeft geleid tot verschillende ‘matches’, maar ook een aantal ‘open’ plekken. De vervolgstap is om te kijken wie er gebruik kan maken van welke reststroom en ‘vraag en aanbod’ met elkaar te verbinden.

“Onze opleiding loopt voorop als het gaat om bijvoorbeeld het doorspoelen met regenwater, het scheiden van afval en het hergebruiken van afvalmaterialen, maar andere opleidingen binnen onze school kunnen nog flinke stappen zetten!” - Joris van Heugten, student op de Groene Campus

Neem je lunch weer eens ouderwets mee in een broodtrommel! Dat scheelt een hoop plastic zakjes en aluminiumfolie.

Helmonds Energieconvenant

Helmonds Energieconvenant anno 2035 volgens Eva (zie pagina 6)

“Er was vroeger een energieconvenant waar Helmondse bedrijven zich aan verbonden: samen wilden ze de verbruikte energie met tien procent terugdringen. Dat kun je nu toch niet meer voorstellen? Tegenwoordig is het heel vanzelfsprekend dat op de industrieterreinen evenveel wordt opgewekt als verbruikt... Bedrijven voorzien zo als het ware zichzelf van elektriciteit. We weten niet beter! Dat zo'n collectieve overeenkomst nodig was, zegt genoeg: we komen van ver. Maar dat laat onverlet dat het natuurlijk super is dat voorlopers zich destijds druk maakten om groen ondernemen. Bedrijven ondertekenden het convenant en al gauw sloten ook anderen zich aan: de sneeuwbal ging rollen. En die tien procent? Tegenwoordig zijn er geen fossiele brandstoffen meer nodig...”

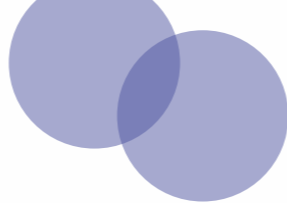

“Werken met best practices is succesvol in je communicatie. Dan wordt het HEC vanzelf een community waar je bij wilt horen als je bewust met duurzaamheid bezig bent.” - Marjorie van Dooren, adviseur bij Stichting Bedrijventerreinen Helmond

Helmondse ondernemers werken hard aan energiebesparing en het duurzaam opwekken van energie. In Helmond hebben 26 bedrijven tussen 2013 en 2015 het Helmonds Energieconvenant ondertekend met als doel elkaar hierbij te ondersteunen en elkaar te inspireren. De aangesloten bedrijven hebben afgesproken om binnen drie jaar minimaal 10% energie te besparen of te verduurzamen. Om de afspraak te monitoren leveren de bedrijven jaarlijks energiegegevens aan. Elk bedrijf werkt op zijn eigen manier aan het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen, laat zien welke maatregelen getroffen worden en deelt zijn kennis en ervaring met andere bedrijven. Hoewel het aantal deelnemers gestaag groeit, is tijdens de conferentie besloten om een versnelling in gang te zetten. Eind 2015 moeten 50 bedrijven het convenant hebben ondertekend; het streven voor 2020 is 250 deelnemers. Het uiteindelijke doel is aandacht voor energiebewust ondernemen bij alle Helmondse bedrijven.

Stap eens wat vaker onder de douche in plaats van in bad. Een bad kost drie keer meer water en energie!

Op koers

In 2015 zijn de resultaten van het convenant voor het eerst in beeld gebracht. Twee jaar na de start van het project is een gemiddelde besparing van 6,5% gerealiseerd. Daarmee liggen de deelnemende bedrijven goed op koers bij het realiseren van de afgesproken doelstelling.

Projecten

- HEC 1: naamsbekendheid
- HEC 2: storytelling

Voor meer informatie over deze projecten en de betrokkenen: allelichtenopgroen.nl.

“Puur economisch gezien is groen ondernemen niet altijd verantwoord: je voelt het vooral in je portemonnee en plukt er pas op de langere termijn de vruchten van. Daar waar mogelijk willen wij de wereld echter een stukje beter maken en dan is zo'n investering al snel een goede zet.” - Patrique Dankers, eigenaar e-Quest

"Het is fijn om te sparren met gelijkgestemden. Je krijgt dan een bevestiging dat je op de goede weg bent, en belangrijker: we leren veel van elkaar. Het geeft nieuwe inzichten. Ik kan het ieder bedrijf aanraden om zich ook aan te sluiten bij het Helmonds Energieconvenant!" - Serge Kornuyt, algemeen technisch manager bij C. Kornuyt BV

Communicatie in een stroomversnelling

Om deelname aan het convenant aantrekkelijker te maken voor bedrijven, wordt de tekst van het convenant toegankelijker gemaakt. Ook bedrijven die al verder zijn bij het verwezenlijken van hun doelstellingen, kunnen vanaf eind 2015 aansluiten als zij bereid zijn om hun kennis en ervaring te delen. Daarnaast wordt gewerkt aan de naamsbekendheid van het convenant. Daarvoor worden allerlei samenwerkingsverbanden aangegaan en worden aansprekende bedrijven uit Helmond gebruikt als uithangbord en inspiratiebron. Zo heeft het HEC in 2015 een eervolle vermelding aan Franke en Lavans uitgereikt. Actief bedrijven benaderen, goede verhalen delen en laten delen, persberichten uit laten gaan, social media intensiever gebruiken; het zijn slechts enkele van de activiteiten die in gang worden gezet om bedrijven te enthousiasmeren.

Herstructurering Induma West

Bij de herstructurering van bedrijventerrein Induma West wordt energiebesparing in de ontwerpfase meegenomen. Dat is pure winst. Alle bedrijven krijgen een gratis energiescan aangeboden, zodat duidelijk is waar het bedrijf op dat moment staat. De resultaten van de scan vormen het vertrekpunt voor de activiteiten die worden ontplooid om energie te besparen of te verduurzamen. Daarnaast wordt ook aandacht geschonken aan andere duurzaamheidsaspecten zoals cradle-to-cradle, mobiliteit en het gebruik van reststromen. En als het even kan wordt zelfs nog breder gekeken; niet alleen naar de milieu- en economische aspecten van duurzaamheid (Planet en Profit), maar ook naar de sociale aspecten (People). Een project als 'de fitte werknemer' dat zich richt op de duurzame inzetbaarheid van mensen, sluit hier naadloos op aan.

"We zien dat bedrijven moeite hebben met het ondertekenen van het convenant. Ze willen graag, maar zien op tegen de controle op naleving van alle regels. Een meer adviserende rol van de overheid zou daarbij helpen." - Frits Rutten, parkmanager bij Stichting Bedrijventerreinen Helmond

Kies bewust: gebruik wasstraten met het Milieukeurmerk. Zij gebruiken een gesloten systeem voor waterverbruik.

Helmonders betrekken anno 2035 volgens Eva (zie pagina 6)

“Midden in de kamer licht een hologram op mijn nieuwste communicatiemiddel op. Vroeger heette dat een smartphone, geloof ik. Een jongere uit Helmond Noord vertelt enthousiast over een project waarmee hij samen met een aantal anderen uit de stad is begonnen om kunstwerken van afval te maken. Samen met zijn vrienden heeft hij een aantal fietsen uit het kanaal gehaald. Prachtig materiaal. Ik kan niet wachten tot het klaar is. Van afval tot kunst.”

HELMONDERS BETREKKEN

De hele stad wordt betrokken bij Alle Lichten Op Groen. Dit is geen project van de gemeente, dit is geen project van een selecte club idealistische burgers, ondernemers en politici. Het raakt de hele stad en dat merken we gelukkig al heel goed: uit alle geledingen komen goede, concrete ideeën. Het verzamelen van deze voornemens en het stimuleren van anderen om ook met initiatieven te komen, brengt ons dichterbij ons doel: een klimaatneutraal Helmond in 2035. Het betrekken van alle Helmonders is ongelooflijk belangrijk. En daarom is het opgenomen als één van de tien thema's in deze Versnellingsagenda.

“Hoe kunnen we samen zorgen voor bewustwording? Verwacht bij ons duurzaamheidscentrum Groen4Life geen geitenwollen sokken, maar een zakelijke, professionele benadering. Mensen moeten daaraan wennen; ik vind het spanningsveld interessant. Welkom in 2015! Mensen die met duurzaamheid bezig zijn, zijn heus niet alleen maar hippies in bloemetjesjurken.” - Petra Hovestadt, gedragswetenschapper en eigenaar Groen4Life

“Op de grote boze wereld heb ik nauwelijks invloed. Grote bedrijven, overheden – ik kan daar weinig bereiken. Het is dweilen met de kraan open. Ik ben een druppel op de gloeiende plaat, maar wel één die sist!”

Lara Tamarinof, Weggeefhoek Brandevoort

Zo bereik je de Helmonder

Projecten binnen dit thema

- Empowerment van jongeren
  - Bron van inspiratie
  - Informatievoorziening + Duurzaam doen Helmond
  - Weggeefhoeken, repareerhoeken
  - Zonnecollectoren Road Solar
  - Kenniscentrum
  - Zwerfafval opruimen in de buurt
  - Gemeente klimaatneutraal, conferentie Agri/Food
- Voor meer informatie over deze projecten en de betrokkenen: allelichtenopgroen.nl.

De weggeefhoek

De Weggeefhoek Brandevoort van Lara Tamarinof is een groot succes. Er zijn nu al meer dan 1.500 leden! Er zijn nu al spin-offs in Brouwhuis, Dierdonk en Suytkade. De kracht: geven. Als je geeft, krijg je ook. Er wordt uitgesteld geruild. Je hoeft niet altijd alles te kopen; een straat verderop heeft iemand misschien precies wat jij nodig hebt. Weggeven, repareren en ruilen scheelt gebruik van grondstoffen en CO2. En het geeft een fijn gevoel! In veel meer wijken kunnen weggeef- en repareerhoeken ontstaan. Een mooi project!

Print dubbelzijdig en zo weinig mogelijk. Als je dan toch moet printen, doe dit dan op FSC papier.

Alle Lichten Op Groen online

Op de laatste dag van de conferentie in juni 2015, heeft wethouder Paul Smeulders met een druk op de knop de website allelichtenopgroen.nl gelanceerd. Op de website vertellen Helmondse sindsdien wekelijks verhalen over een breed scala aan onderwerpen: het duurzaamste huis, zuinige maatregelen voor je onderneming, een duurzaam watertappunt, een centrum voor duurzaamheid en de potentie van geothermie... De verhalen worden goed gelezen en zorgen ervoor dat anderen ook hun verhalen delen. De online community groeit, al vinden we dat deze nog veel groter mag worden! Daar gaan we dan ook alles aan doen. We hopen ook jouw verhaal te ontvangen. Wat doe jij in jouw huis, of in jouw buurt? Wat kan er volgens jou nog beter in de stad? Laat het ons weten! Kleine en grote initiatieven: alles is waardevol.

“Helmond vergroenen, het moet een wens van ons allemaal worden. In Helmond gebeuren dingen die je elders niet zo snel ziet gebeuren. Met groen hebben we iets te pakken, ik vind dat we dat moeten uitbreiden. Je leefomgeving is namelijk erg belangrijk voor je fysieke én emotionele gezondheid.” Soscha de la Fuente, Jongerenvertegenwoordiger Duurzame Ontwikkeling bij de Verenigde Naties

“Wat is duurzaamheid? Hoe gaan anderen er mee om? Wat kan ik zelf bijdragen? Dat zijn de drie didactische stappen die we gaan doorlopen met jongeren. Duurzaamheid gaat niet over fabrieken in China; het gaat over het scheiden van afval, over het licht uitdoen. We gaan het dichtbij brengen!” - Joost Botman, stagiair gemeente Helmond en initiatiefnemer jongerencongres Duurzaamheid

Duurzaam jongerencongres

Mensen denken vaak dat duurzaamheid iets is wat zich ver van huis afspeelt, iets groots waar we geen invloed op kunnen uitoefenen. Hoe staan jongeren hierin? Wat heeft duurzaamheid voor een effect op de nieuwe generatie? Bewustwording en activatie, dat zijn de doelen van dit project. De 17-jarige Joost Botman werkt enkele maanden onder de hoede van diverse ambtenaren en wethouder Paul Smeulders aan een eerste jongerencongres. Begin 2016 gaan alle Helmondse brugklassers met elkaar in gesprek; ongeveer 400 leerlingen. Zaadjes ontkiemen: een duurzame houding, daar moet je zo vroeg mogelijk mee beginnen! Het zou mooi zijn als dit kan uitgroeien tot een jaarlijks evenement; de scholen zijn al enthousiast.

Bespaar € 25 op je energierekening door je verwarming regelmatig te ontlichten.

Coördinatie anno 2035 volgens Eva (zie pagina 6)

“Een toverwoord twintig jaar geleden: verbinding. Je kwam het overal tegen, men was kennelijk naarstig op zoek naar samenwerking. Coördinatie was ook niet voor niets één van de tien thema’s binnen Alle Lichten Op Groen. Bruggen bouwen, elkaar opzoeken, binnen en buiten de regio. Het is ontzettend gaaf om te constateren dat er veel veranderd is in twintig jaar. Natuurlijk dragen alle moderne communicatiemiddelen ook bij aan de flexibele wijze waarop we elkaar tegenwoordig vinden, maar wat vooral bijdroeg in die ontwikkeling was bewustwording. De grondhouding dat je elkaar nodig hebt: je kunt niets alleen. Delen, voortdurend delen. Het coördinatieteam heeft destijds aan de juiste touwtjes getrokken!”

In juni 2015 kwamen de meest groene Helmondse inwoners, ondernemers, studenten, politici en andere vertegenwoordigers uit de samenleving bij elkaar om in drie dagen te komen tot een concept Versnellingsagenda. Het resultaat ligt nu in uw handen, maar het echte werk begint natuurlijk nu pas. Naar aanleiding van de conferentie kwamen er veel spontane aanmeldingen, ontstonden er nieuwe verbindingen en kwamen er ook al gauw nieuwe projecten bij. De voortgang moet goed in de gaten worden gehouden en alle activiteiten moeten goed worden gecoördineerd. Dit thema zorgt voor die coördinatie. De gemeente Helmond is niet in de lead als het gaat om de realisatie van ambities; vaak is de gemeente niet eens betrokken bij uiteenlopende projecten. Maar de coördinatie, daarbij faciliteert de gemeente graag.

“Ik heb op de conferentie met veel mensen gesproken. Knappe koppen, allemaal specialisten. We moeten er wel voor waken dat we uiteindelijk in de valkuil trappen en te weinig verbinden. Is er voldoende samenhang? Of opereren we allemaal op eilandjes, met onze eigen gebieden van expertise? Coördinatie is cruciaal.”
- Joop Martinali, betrokken Helmonder

“Wanneer het ons niet lukt om de doelstellingen voor een duurzaam Helmond te bereiken, zal het waarschijnlijk niemand gaan lukken’. Vooral dat is me bijgebleven van de duurzaamheidsconferentie. Het koppelen van alle verschillende belangen en juist het versterken van elkaars projecten door samenwerking, heeft de energie gegeven die daar is ontstaan. Dat is dé kracht van deze Versnellingsagenda! Enkel door samen te werken komen we verder!” - Geertje de Kort, beleidsadviseur gemeente Helmond

Projecten binnen dit thema

- Monitoring duurzaamheid Helmond
- Coördinatiegroep
- Regio meer erbij betrekken

Voor meer informatie over deze projecten en de betrokkenen: allelichtenopgroen.nl.

Energie Club Helmond Regio

Tien hoogopgeleide gepensioneerden uit Helmond en aangrenzende gemeentes overleggen zo'n twee keer per maand over zaken die kunnen leiden tot reductie van de CO₂-uitstoot. Die uitstoot moet drastisch omlaag, te beginnen in de eigen omgeving: ook hun kleinkinderen moeten straks nog kunnen ademen. De groep heeft zich Energie Club Helmond Regio genoemd en de heren zijn vanaf het begin betrokken geweest bij de totstandkoming van deze Versnellingsagenda. Doelen van ECHR: zuiniger omgaan met energie, zorgen voor bewustwording en hun kennis en netwerken inzetten om de regionale bedrijven en bewoners aan boord te krijgen. De hele regio wordt erbij betrokken; we hebben de omliggende gemeenten en het platteland nodig om samen iets te verwezenlijken. We zouden volgens de ECHR energieneutraal kunnen leven als we ons naast het besparen van energie, focussen op aardwarmte en het winnen van energie uit biomassa.

**Denk na bij wat je koopt.
Let op keurmerken en sta stil
bij verpakkingen.**

“Belangrijk: hoe houden we het nu allemaal bij elkaar? Hoe zorgen we voor een goed vervolg? De gemeente heeft hierin een belangrijke rol, maar zeker geen bepalende. Wij moeten onafhankelijk van de politiek opereren, en los van bedrijfsbelangen. Laten we het levendig houden! Jullie gaan van ons horen!” - Willy van der Heijden, OMO Scholengroep Helmond

Samenwerking binnen en buiten de regio

De belangrijkste constatering: we kunnen niets alleen. Samenwerken brengt ons verder. Er moeten verbindingen gaan ontstaan binnen de diverse thema's en over de verschillende thema's heen, binnen en buiten de regio. Wat doen andere gemeenten al en hoe kan Helmond daarvan leren? Wat kunnen anderen gemeenten leren van ons? Er zijn al veel gesprekken gaande binnen de Peelregio en ook met Eindhoven is al gesproken over Alle Lichten Op Groen. Maar prille samenwerkingsverbanden zijn er ook buiten overheidsland! Neem het Elkerliek Ziekenhuis, dat eerder al het Helmonds Energieconvenant ondertekende en nu samen met onder meer de Zorgboog en de gemeente een innovatief project wil starten dat zorgt voor de verduurzaming van het medewerkersbestand bij bedrijven. Hoe fit zijn de medewerkers? Hoe leven ze, hoe bewegen ze? Wie loopt er een verhoogd risico op bijvoorbeeld kwaaltjes of overgewicht? Op basis van individueel onderzoek kan een advies worden uitgebracht. Ieder bedrijf heeft baat bij fit personeel! Een ander voorbeeld: de gemeente verkent mogelijkheden om sportverenigingen te verduurzamen. Er zijn al concrete gesprekken met de duurzaamheidscommissie van Tennisvereniging Carolus. Kortom: welke duurzame verbindingen zijn er zoal mogelijk en hoe kunnen ze bijdragen aan een klimaatneutraal Helmond?

Monitoring

Het eerste congres in juni 2015 was veelbelovend; veel betrokkenen gaven aan het zonde zou zijn om het bij die ene bijeenkomst te houden. Doel van dit project: zorgen voor continuïteit. De 120 gemotiveerde voorlopers die de conferentie bijwoonden, eens in de zoveel tijd bij elkaar brengen om samen te kijken naar wat er is gebeurd en wat er zoal gaat gebeuren op korte en lange termijn. In het voorjaar van 2016 staat er sowieso een nieuwe sessie in de planning!

“Toen we een jaar of vijf geleden begonnen hebben we uitdrukkelijk de hele regio erbij betrokken. We hebben omliggende gemeenten en het platteland nodig om samen iets te verwezenlijken. We zoeken een symbiose tussen de stad en zijn omgeving. Samenwerken is waardevol!”
Noud de Loos, oprichter van de Energie Club Helmond Regio

Binnenkort een verjaardag?
Koop eens een duurzaam cadeau. Denk aan een fairtrade product of tweedehands artikel.

Aan de slag!

Dit programma is op een totaal andere wijze tot stand gekomen dan tot dusver gangbaar was. Ook het vervolg zal anders zijn.

Gaan we sturen op alle mooie intenties zoals ze zijn omschreven in deze Versnellingsagenda? Nee. We sturen op de tien thema's die door de voorlopers uit de gemeenschap zijn geformuleerd tijdens de conferentie. Binnen die thema's faciliteert de gemeente mooie initiatieven die zich voordoen. Dit kunnen in dit boek genoemde projecten zijn, maar ook compleet nieuwe ideeën die een kans verdienen. Zie dit document als dynamisch: over tien jaar is wellicht slechts de helft uitgevoerd en bleek er voor de andere helft geen draagvlak, energie of bestaansrecht. Maar: daar zijn dan wel andere groene projecten voor in de plaats gekomen!

Flexibele uitvoering

Dát is de nieuwe manier van beleid maken en programma's uitvoeren; in co-creatie met de stad. Het formuleren van ambities tijdens de conferentie bleek een prima basis. Nu ligt er dit programma; laten we flexibel zijn tijdens de uitvoering ervan, meebewegend op veranderende technieken en nieuwe innovaties. Zolang we uiteindelijk maar de handen kunnen schudden op de eindstreep: in 2035 is Helmond klimaatneutraal.

Verbinding zoeken

En nu? We gaan binnen de tien thema's met volle kracht vooruit. In 2016 komen we weer eens allemaal bij elkaar. Hoe staan we ervoor? Waar kunnen we elkaar versterken? Waar moet bijgestuurd worden?

Ook gaan we nadrukkelijker kijken over de gemeentegrenzen. Alle Lichten Op Groen is nadrukkelijk aangejaagd vanuit Helmond – nu wordt het tijd om verbindingen te zoeken in de regio. Verbreden in de Peel, duurzaamheid verder brengen in de regio. Spannend is ook de samenwerking met Eindhoven. Ze hebben goed naar het Helmondse voorbeeld gekeken en gaan er nu ook constructief aan de slag met duurzame ambities. Onze methodiek slaat aan! Het is goed om te zien

dat we op diverse thema's een voortrekkersrol hebben op provinciaal en zelfs landelijk niveau; denk aan onze ambities op het gebied van geothermie en aan onze High Tech Automotive Campus. Wij helpen waar nodig en zoeken naar kansen op verbinding - we bereiken meer als we samen optrekken.

Ideeën zijn overal

De gemeente Helmond stelt middelen beschikbaar om dit programma aan te jagen. Laten we de middelen inzetten op een wijze die optimaal bijdraagt aan het realiseren van de individuele projecten; initiatieven die een plekje kregen in dit boek, en plannen die nu nog ergens op de tekentafel liggen. In het hoofd van die betrokken burger in Helmond Noord, als bespreekpunt bij een samenwerkende groep bedrijven op het BZOB, als spontaan bedacht plan tijdens een buurtfeestje in Brandevoort. We zagen het de afgelopen maanden: ideeën zijn overal. En ze dragen allemaal bij aan ons gemeenschappelijke doel, hoe klein ook. Voor alle concrete projecten verwijzen we graag naar allelichten-opgroen.nl.

Doe mee!

Heb jij ideeën? Wil jij bijdragen aan een klimaatneutraal Helmond? Laat het ons weten. Op allelichtenopgroen.nl staan de contactmogelijkheden. Op die site delen we ook de verhalen van Helmondse inwoners, ondernemers en politici. Wil jij je verhaal kwijt? Wij horen het graag!

De coördinatiegroep:

Willy van der Heijden
Noud de Loos
Mari van de Ven
Frits Rutten
Geertje de Kort
Jan van Duren
Paul Smeulders

Trek de stekkers van bijvoorbeeld de elektrische tandenborstel of kruimeldief uit het stopcontact, zodat ze geen stroom meer kunnen trekken.

NOTITIES

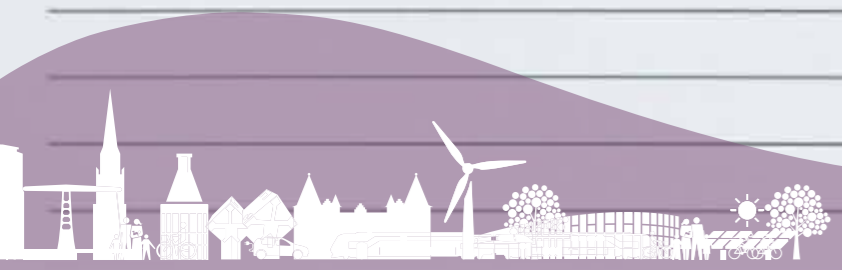
In dit boek vindt u al veel concrete ideeën om Helmond in 2035 klimaatneutraal te krijgen. Op allelichtenopgroen.nl vindt u het complete overzicht van de projecten uit de Versnellingsagenda Duurzaamheid. Dat is zeker geen statisch geheel - we zijn steeds op zoek naar nieuwe groene kansen. Heeft u een idee? Noteer het vast op deze pagina's. En als het idee wat concreter wordt, laat het ons dan zeker weten. Op allelichtenopgroen.nl vindt u de contactmogelijkheden.

NOTITIES

Blank lined area for notes on page 82.

Blank lined area for notes on page 83.

Ed Albers
- Libra Revalidatie & Audiologie -
ed@edpy.eu

Gerard Arends
- Betrokken Helmonder -
arendsg@wxs.nl

Daan Arkesteijn
- Enter Next Level -
info@enternextlevel.nl

Inge van Asseldonk
- Gemeente Helmond -
ingevanasseldonk@gmail.com

Judith Bach
- LEVgroep -
judith.bach@levgroep.nl

Peter Bakker
- St. Bedrijven-terreinen
Helmond -
p.bakker@denoudengroep.com

Henk van den Berg
- Energie Club Helmond Regio -
htcmvandenber@gmail.com

Ton van den Berg
- Betrokken Helmonder -
tonberg@kpnmail.nl

Niels van den Beucken
- Arte Groep -
niels.vandenbeucken@
artegroep.nl

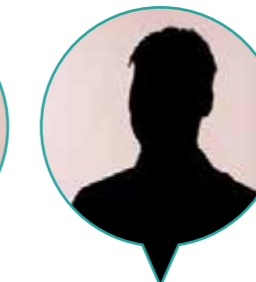
Ton Bierhoff
- Energie Club Helmond Regio -
a.bierhoff@upcmail.nl

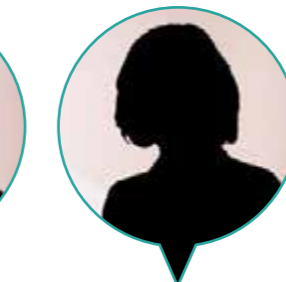
Christa Bisschop
- De Groene Campus -
info.mh@helicon.nl

Elly Blanksma
- Gemeente Helmond -
e.blanksma@helmond.nl

Bob Bloemers
- Kuijpers Ecopartners BV -
bbloemers@kuijpers.com

Mettsje de Boer
- Waterschap AA en Maas -
mdeboer@aaenmaas.nl

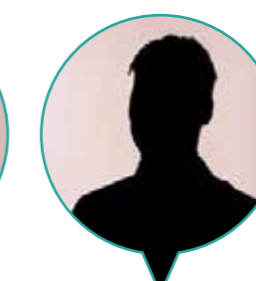
Jan van Bommel
- IVN Helmond -
janvanbommel@mac.com

Elisabeth Bonavera
- TU Eindhoven -
E.G.M.Bonavera@tue.nl

Henrico van den Boomen
- Eigen Energie.net -
hvdboomen@eigenenergie.net

Gerard Bosmans
- Dr.-Knippenbergcollege -
g.bosmans@dr-knip.nl

Joost Botman
- Carolus Borromeus College -
joostbman@gmail.com

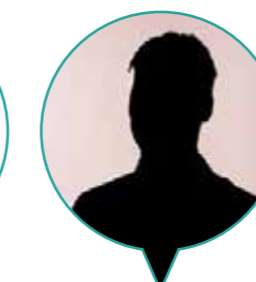
Martien Bots
- Energyport Peelland -
mbots@bots.nl

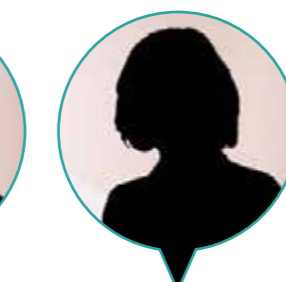
Jos van Bree
- Gemeente Helmond -
j.van.bree@helmond.nl

Audrey van den Broek
- Van den Broek Logistics -
audrey@broeklogistics.nl

Peter Brouwers
- ZLTO -
peter.brouwers@zlto.nl

Christel Brunklaus
- Carolus Borromeus College -
c@brunklaus.eu

Cees Collart
- Energyhouse BV -
collart@energy-house.nl

Jij op deze plek? Mail info@allelichtenopgroen.nl

Henk Cortenbach
- St. Kringloopwinkel
Helmond - hcortenbach@
kringloopwinkelhelmond.nl

Ton Cranenbroek
- Gemeente Helmond -
t.cranenbroek@helmond.nl

Ton van Cuijk
- Enexis -
ton.van.cuijk@enexis.nl

Kees van Daalen
- Enexis -
kees.van.daalen@enexis.nl

Luck Dankers
- Kuijpers Installaties -
ldankers@kuijpers.com

Patrique Dankers
- e-Quest -
p.dankers@e-quest.nl

Peter van Dijk
- Waterschap AA en Maas -
pvandijk@aaenmaas.nl

Jos Dijkers
- Betrokken Helmonder
dijkers_master@hotmail.com

Nicolette Dijkshoorn
- WoCom -
n.dijkshoorn@wocom.nl

Marjorie van Dooren
- Helmonds Energieconvenant -
hec@
bedrijventerreinenhelmond.nl

Leo Dubbeldam
- Sociaal-Economische Raad -
ldubbeldam@serbrabant.nl

Jan van Duren
- Gemeente Helmond -
j.van.duren@helmond.nl

Jurgen Feuerriegel
- SMO Helmond e.o. -
feuerriegel@smo_helmond.nl

Soscha de la Fuente
- Nationale Jeugdgraad -
soscha.delafuente@gmail.com

Pieter van Geel
- Helmond Marketing -
pietervangeel@
vangeelconsultancy.com

Immanuel Geesing
- TU/e Helmond -
I.J.A.K.Geesing@tue.nl

André van Gerven
- Enexis -
andre.van.gerven@enexis.nl

Paul Gosselink
- Brabantse Ontwikkelings
Maatschappij -
pgosselink@bom.nl

Eric van Griensven
- Brabant Water -
eric.van.griensven@
brabantwater.nl

Ernest de Groot
- Waterschap AA en Maas -
edegroot@aaenmaas.nl

Rob de Groot
- Provincie Noord-Brabant -
rdegroot@brabant.nl

Robin van Hameren
- Eco Solutions Nederland BV -
robin.vanhameren@
ecosolutionsnederland.eu

Angela Haverkort
- ROC Ter AA Helmond -
a.haverkort@roc-teraa.nl

Michel Heerkens
- Lavans BV -
michel.heerkens@lavans.nl

Peter van Heeswijk
- Woonpartners -
k.yildirim@woonpartners.nl

Ad van der Heijden
- Associé Balance Energie -
advanderheijden@balance.nl

René van der Heijden
- LedLighting BV -
a.heijden@ledlightingbv.nl

Willy van der Heijden
- OMO Scholengroep Helmond -
w.vanderheijden@
omosghelmond.nl

Gijs Heijster
- EnNatuurlijk -
gijs.van.heijster@ennatuurlijk.nl

Henk-Jan Heling
- Franke Nederland BV -
henkjan@heling.eu

Jelle Hendriks
- Carolus Borromeuscollege -
info@carolus.nl

Joris van Heugten
- De Groene Campus -
omejoris@hotmail.com

Frans van den Heuvel
- Bouwbedrijf van den Heuvel -
info@vandenheuvelbouw.nl

Hans van den Heuvel
- Energie Club Helmond Regio -
besterd@planet.nl

Pieter van den Heuvel
- EnNatuurlijk -
pieter.van.den.heuvel@
ennatuurlijk.nl

Wim Hillenbrink
- Manders Totaal -
wim.hillenbrink@
manderstotaal.eu

Udo Holtappels
- Groep5700 -
udo@groep5700.nl

Jan van der Horst
- Vlisco -
j.van.der.horst@vlisco.com

Berrie Horsten
- Energie Club Helmond Regio -
berrie.horsten@upcmail.nl

Petra Hovestadt
- Groen4Life -
info@groen4life.nl

Chris Huppertz
- Woonpartners -
c.huppertz@woonpartners.nl

Henri van den Kerkhof
- Volksbelang -
h.v.d.kerkhof@
volksbelanghelmond.nl

Sander Kern
- Gemeente Helmond -
s.kern@helmond.nl

Sjef Klaassen
- Gemeente Helmond -
s.klaassen@helmond.nl

Daniel de Klein
- Gemeente Helmond -
d.de.klein@helmond.nl

Annie Knoops
- Agricollectief -
info@agricollectief.com

Serge Kornuyt
- C. Kornuyt BV -
serge@kornuyt.nl

Geertje de Kort
- Gemeente Helmond -
g.de.kort@helmond.nl

Jan Krol
- De Groene Campus -
j.krol@helicon.nl

Ruud van der Kuijlen
- Lichtmeesters -
mail@lichtmeesters.com

Aukje Kuypers
- Kuyjpers Installaties BV -
akuypers@kuyjpers.nl

Wim Kuypers
- Energie Club Helmond Regio -
wkuypers@kuyjpers.com

Elies Lemkes-Straver
- ZLTO -
elies.lemkes@zltto.nl

Margreet de Leeuw
- Gemeente Helmond -
m.de.leeuw-jongejans@
helmond.nl

Henk van Lieshout
- Gemeente Helmond -
h.van.lieshout@helmond.nl

Frits Rutten
- St. Bedrijventerreinen
Helmond - frits@
bedrijventerreinenhelmond.nl

Frank Sanders
- Morgen Groene Energie
Geldrop-Mierlo -
fsanders@onsbrabantnet.nl

Twan Sens
- Bewonersinitiatief
Stadsverwarming -
A.C.J.Sens@tue.nl

Bas van Seumeren
- Dr.-Knippenbergcollege -
bvs2119@upcmail.nl

Paul Sijbers
- ROC Ter AA Helmond -
p.sijbers@roc-teraa.nl

Wilbert Linders
- Amica Zorg -
amicazorg.wilbert@gmail.com

Noud de Loos
- Energie Club Helmond Regio -
nouddeeloos@kpnmail.nl

Fons Lustenhouwer
- Expert in Wonen -
f.lustenhouwer@
expertinwonen.nl

Kees Lütkemeijer
- Natuurtuin De Robbert -
c.luetkemeijer@chello.nl

Joop Martinali
- Betrokken Helmonder -
jo.martinali@hotmail.com

Rob Slaats
- Gemeente Helmond -
r.slaats@helmond.nl

Joke Smeulders
- Team Vliegertapitj -
j.smeulders@upcmail.nl

Paul Smeulders
- Gemeente Helmond -
p.smeulders@helmond.nl

Robert Smid
- Du Pré Groenprojecten -
r.smid@
dupre-groenprojecten.nl

Mark Snijders
- Probiotic Care BV -
mark@probioticcare.nl

Paul Masselink
- TU Eindhoven -
P.H.A.M.Masselink@tue.nl

Geert van Maurik
- St. Kringloopwinkel Helmond -
gvmaurik@
kringloopwinkelhelmond.nl

Jan van der Meer
- Blink -
jan.vandermeer@sita.nl

Johan Megens
- Repaircafe Rijpelberg -
jmmegens14@gmail.com

Peter Minnen
- Gemeente Helmond -
p.minnen@helmond.nl

Grietje Staalstra
- Beenmode4You -
info@beenmode4you.nl

Geert Steeghs
- Sita Recycling Services -
geert.steeghs@sita.nl

Frans Stienen
- Gemeente Helmond -
f.stienen@helmond.nl

Leon van Stiphout
- Volksbelang -
l.v.stiphout@
volksbelanghelmond.nl

Kees Strik
- WoCom -
k.strik@wocom.nl

Harry Morskate
- Gemeente Helmond -
h.morskate@helmond.nl

Ab Oosting
- Metropool Regio Eindhoven -
a.oosting@
metropoolregioeindhoven.nl

Hans Pel
- AquaCorn BV -
hans.pel@aquacorn.com

Frans Jozef van Poppel
- Gemeente Helmond -
f.van.poppel@helmond.nl

Wim Raaijmakers
- Energie Club Helmond Regio -
wraaijmakers@planet.nl

Peter Struik
- BZW -
voorzitter@bzw.nl

Laurens Swiebert
- TU Eindhoven -
l.swiebert@tue.nl

Erik Swinkels
- Energie Club Helmond Regio -
hjjmswinkels@gmail.com

Wim Swinkels
- Energie Club Helmond Regio -
w.swinkels8@chello.nl

Lara Tamarinof
- Betrokken Helmonder
hanslara@hotmail.com

Edwin van Renterghem
- Gemeente Helmond -
e.van.renterghem@Helmond.nl

Evelyn Reynen
- Gemeente Helmond -
e.reynen@helmond.nl

Hans Rikze
- Morgen Groene Energie -
hansrikze@gmail.com

Rian Ristenpatt
- Wageningen UR -
rian.ristenpatt@wur.nl

Karel van Rooij
- Van den Broek Logistics -
karel@broeklogistics.nl

Jos Terken
- Energie Club Helmond Regio -
jos.terken@shell.com

Xavier van den Thillart
- EnNatuurlijk -
xavier.van.den.thillart@
ennatuurlijk.nl

Danielle Valkenburg
- Gemeente Helmond -
d.valkenburg@helmond.nl

Leon van Veghel
- Bavaria -
leon.van.veghe@bavaria.nl

Mari de Ven
- Energie Club Helmond Regio -
m.w.m.v.d.ven@gmail.com

Jeroen Verberne
- TU Eindhoven -
j.j.h.verberne@student.tue.nl

Nol Verdaasdonk
- Brabantse Milieufederatie -
nol.verdaasdonk@brabantsemilieufederatie.nl

Anthony Vermeulen
- STABILO International BV -
awtvermeulen@gmail.com

Perry Vermeulen
- Groep5700 -
perry@groep5700.nl

Michiel Visser
- Brabantse Milieufederatie -
michiel.visser@brabantsemilieufederatie.nl

Wim Vissers
- Isolatie.com -
wim@isolatie.com

Ben Vogel
- Wijkraad Brouwhuis -
wijkraad@wijkraadbrouwhuis.nl

Zoë Vogelaar
- Carolus Borromeuscollege -
zojuvo@googlemail.com

Nienke Vording
- Technische Universiteit
Eindhoven -
n.i.vording@tue.nl

Klaas Vos
- EnNatuurlijk -
klaas.vos@ennatuurlijk.nl

Finn Vossen
- TU Eindhoven -
f.m.vossen@tue.nl

Erik de Vries
- Gemeente Helmond -
e.de.vries@helmond.nl

Martijn Walters
- Moonen Packaging -
m.walters@moonenpackaging.com

Twan Welten
- Morgen Groene Energie -
twan.welten@gmail.com

Nathalie van der Zanden
- Gemeente Helmond -
n.van.der.zanden@helmond.nl

Hans van Zanten
- ZRI -
vanzanten@zri.nl

Jij op deze plek?
Mail info@allelichtenopgroen.nl

